

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХЕРСОНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет української й іноземної філології та журналістики
Кафедра англійської мови та методики її викладання

РОЗВИТОК РЕПРОДУКТИВНОГО СЛОВНИКА УЧНІВ
СТАРШИХ КЛАСІВ

Кваліфікаційна робота

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Виконав: студент 2 курсу 251М групи
заочної форми навчання
Спеціальності 014.02 Середня освіта
(мова і література (англійська))
Освітньо-професійної програми «Середня
освіта (Мова і література (англійська))»
Сурхаєв Владислав Миколайович
Керівник – кандидат філологічних наук,
доцент Базилевич Наталія Вікторівна
Рецензент – учитель вищої категорії,
учитель-методист, директор Херсонської
гімназії №6 Корж Світлана Сергіївна

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОТЕНЦІЙНОГО СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	8
1.1. Сучасні підходи до навчання іншомовної лексики.....	8
1.2. Етапи та фактори формування репродуктивного словника учнів старших класів на уроках іноземної мови	23
РОЗДІЛ 2. КОМПЛЕКСНА СИСТЕМА ЛЕКСИЧНИХ ВПРАВ ДЛЯ ЗБАГАЧЕННЯ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ	42
2.1. Розвиток навчальної автономії старшокласників у процесі формування англомовної лексичної компетенції	42
2.2. Вправи для формування лексичних навичок говоріння, читання, письма, аудіювання	57
ВИСНОВКИ	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	84
ДОДАТКИ	94

ВСТУП

Актуальність теми.

«Modern problems require modern solutions» Dave Chappelle

На базі застарілої системи освіти України, що рухається на місці, поки інші йдуть вперед, маємо статистичні данні про те, що для того щоб наздогнати провідні країни світу у сфері освіти при повній реконструкції та реформації нашої системи потрібно приблизно 35 років. Проте, процес освіти – циклічний, безперервний і для педагогічного складу маємо вимоги міністерства, що передбачають формування лінгвістичної компетентності учнів старшої школи за міжнародною школою до рівня (B2+).

Нівелюється фактор науково-технічного прогресу останніх 20 років, повна інтернетизація та мережевізація. Ігнорується теорія поколінь Уільяма Штрауса, що фактично не враховує спеціальний підхід до навчання представників генерації «Y», «Z», «A1».

У контексті виконаної нами роботи, особливу увагу звернули на ряд компетентностей прописаних у навчальних програмах, фактично для остаточного досягнення поставлених від міністерства вимог для загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов для 10-11 класів, словниковий запас учнів має бути у межах від 6000-8000 тисяч слів активного складу, та 3500-4500 пасивного.

Проведений зріз знань неопублікованих статистичних даних рівня володіння англійською мовою, а зокрема поточний стан словникового запасу учнів випускних класів Херсонських закладів загальної середньої освіти (№ 1 №3 №30 №51 №54 №55) на межі складання ЗНО впродовж 2017-2020 років показав, що середній рівень репродуктивного словника учнів старших класів на 43% нижче ніж має бути відповідно до вимог міністерства.

Маємо тенденцію, що за умови дистанційного навчання, фактичний стан знань та мовних компетенцій учнів на 2020-2021 навчальний рік значно погіршиться, відповідний зустрічний крок від МОУ у вигляді послаблення рівня складності тесту ЗНО очевидно не покращить ситуацію.

Відповідно, актуальність кваліфікаційної роботи з теми: «Розвиток репродуктивного словника учнів старших класів» на здобуття ступеня вищої освіти «магістр» обумовлена необхідністю термінового використання сучасних, передових методів, тактик, підходів та стратегій для досягнення лінгвістичних компетенцій учнями випускних класів.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Проблематика дослідження безпосередньо пов'язана із науково дослідною темою кафедри англійської мови та методики її викладання Херсонського державного університету «Пріоритетні тенденції розвитку методики викладання іноземних мов у середніх та вищих навчальних закладах».

Державний реєстраційний номер 0117ч о06791.

Мета дослідження.

Теоретично обґрунтувати й розробити спеціальну методику та систему вправ спрямованих на формування репродуктивного словника учнів загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов із використанням платформ Android 10/Q code, iOS (14.0.1), YouTube (LLC), World Wide Web.

Завдання дослідження.

1. Дослідити теоретичні передумови для розвитку репродуктивного словника учнів старших класів базуючись на результатах аналізу сучасних досліджень у галузі педагогіки, вікової психології, фізіології, психолінгвістики та методики викладання; визначити підхід до навчання іноземної мови та обґрунтувати його основні дидактичні принципи.
2. Визначити особливості і процеси засвоєння інформації учнями старшої школи за умови потужного навантаження шкільною програмою та підготовкою до іспитів, визначити структуру, зміст, послідовність обсяг, стадії, етапи, механізми, способи, дії та операції учнів для розподілу і порціювання навчального матеріалу словникового складу англійської мови на кожному етапі навчання.
3. Сформуванню новий підхід до використання незадіяних платформ на їх основі розробити систему вправ, спрямовану на формування практичної лінгвістичної компетентності та визначити наявні методи, використання яких матиме позитивний вплив на формування репродуктивного словника учнів загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов.

Методи дослідження.

1. Метод науково-теоретичного рівня: вивчення та критичний аналіз наукової літератури, освітніх документів, навчальних програм і літератури; моделювання навчального процесу з використанням нової системи вправ на основі комбінаційного методу.

2. Метод науково-експериментального рівня: вивчення досвіду викладання іноземної мови у школах/ліцеях/коледжах/гімназіях шляхом спостереження за навчальним процесом, опитування вчителів; аналіз джерел відбору автентичного іншомовного матеріалу для навчання англійської мови.
3. Метод аналізу, систематизації та узагальнення вітчизняного й зарубіжного досвіду формування репродуктивного словника учнів старших класів для виявлення актуальних проблем наукового дослідження і визначення його завдань.
4. Метод антропоцентричного підходу до вивчення мови та її одиниць: мова поза мовною особистістю не існує.

Об'єкт дослідження.

Процес формування репродуктивного словника 9-11 класів.

Предмет дослідження.

Методика використання нової системи вправ на різних платформах для формування репродуктивного словника учнів випускних класів.

Наукова новизна дослідження.

Представлений та теоретично обґрунтований у роботі комбінаційний підхід розвитку репродуктивного словника учнів старших класів дозволить за один навчальний рік повністю опанувати базу словникового складу англійської мови.

Практичне значення одержаних результатів.

Результати дослідження стануть у нагоді фахівцям при виконанні вимог МОУ на уроках англійської мови з учнями старших класів. Комбіновані типи вправ та полігранний підхід у використанні педагогічних тактик та стратегій представлених у роботі допоможуть досягнути необхідний результат для складання зовнішнього незалежного оцінювання у межах 175-195 балів.

Апробація результатів роботи.

За результатами дослідження опубліковано 3 наукові статті, висновки та результати нашого дослідження апробовано під час проголошення 2 доповідей на міжнародних науково-практичних онлайн конференціях:

1. II International Scientific and Practical Conference «World science: problems, prospects and innovations» (Toronto, 28-30 October 2020).
2. V International Scientific and Practical Conference «Actual trends of modern scientific research» (Munich, 8-10 November 2020).

Публікації.

1. Сурхаєв В. Комплекс вправ для формування потенційного словника учнів основної і старшої школи. Магістерські студії. Альманах. Херсон. ХДУ, 2020 (подано до друку).
2. Surkhaiev Vladyslav Alternative ways to enrich the vocabulary of secondary school students / II International Scientific and Practical Conference «World science: problems, prospects and innovations». Toronto, 28-30 October 2020

3. Surkhaiev Vladyslav Theoretical fundamentals of formation potential vocabulary in study English language / V International Scientific and Practical Conference «Actual trends of modern scientific research». Munich, 8-10 November 2020

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПОТЕНЦІЙНОГО СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ ПРИ ВИВЧЕННІ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

1.1. Сучасні підходи до навчання іншомовної лексики

Тлумачення поняття «репродуктивний словник» у методичній літературі є неоднозначним. Так, Б. М. Гінзбург до репродуктивного словника відносив лексику, яку можна самостійно зрозуміти при читанні, не користуючись словником, на основі певних прийомів семантизації [90, с.88]. Обмеженість цього визначення, на наш погляд, полягає в тому, що воно не припускає введення в репродуктивний словник будь-якого необхідного для наступної комунікації слова, семантизація якого можлива і за допомогою перекладу.

Більш детальне трактування досліджуваного поняття знаходимо у визначенні Н. В. Богушевич, яка вважає, що репродуктивна лексика – це слова, не зафіксовані в попередньому мовному досвіді реципієнта; вони є доступними для семантизації у процесі рецептивної мовленнєвої діяльності на основі реального іншомовного словникового запасу та розвинених умінь [6, с. 12].

На нашу думку, звужувати рамки репродуктивного словника лише вмінням самостійно семантизувати нові слова не є доцільним, тому що людині під час мовлення може знадобитися будь-яке слово для вираження своїх думок або слово, яке використовується в тексті, і без якого зрозуміти зміст тексту досить складно. Цю думку щодо визначення репродуктивного словника поділяють Н. Г. Мокреєва, Е. Т. Рижкова, І. І. Колеснік, О. Н. Шапкіна, які вважають, що лексичні одиниці, необхідність яких є передумовою їх семантичної виводимості, у методиці складають репродуктивний словник [89, с. 1].

С. А. Логінова до репродуктивного словника відносить інтернаціональні, конвертовані, похідні, складні, багатозначні слова і фразеологічні одиниці [34, с. 32]. Однак, таке визначення досить звужено окреслює категорію складу репродуктивного словника.

Дослідники мови О. В. Горбачова, М. К. Колкова та С. К. Фоломкіна вважають, що репродуктивний словник може охоплювати усі незнайомі для учня мовні одиниці, які він може зрозуміти незалежно від чинників, що сприяють розумінню [88, с. 3].

Таким чином, поряд з інтернаціональними, конвертованими, похідними, складними, багатозначними словами й фразеологічними одиницями до репродуктивного словника учня належать когнати (однокореневі слова, що мають спільне походження і схоже звучання), омоніми, а також терміни й актуалізовані фразеологічні одиниці.

К. І. Крупник розглядає репродуктивний словник як сукупність невивчених лексичних одиниць, значення яких може бути виведено на основі факторів внутрішнього порядку при умовах нейтрального впливу факторів зовнішнього порядку, тобто у семантично нейтральному контексті. Відповідно до цієї думки, контекст не розглядається як одне з джерел репродуктивного словника [32, с.27].

У своїх розробках з методики формування репродуктивного словника Р. Ю. Мартинова [39, с. 21] приділяє багато уваги мовній здогадці, вважаючи її домінантним компонентом при формуванні репродуктивного словнику.

Прихильники іншої точки зору вводять до цієї категорії лексичні одиниці, семантизовані з опорою на контекст. Так, О. Б. Тарнопольський відносить до репродуктивного словника незнайомі для учня мовні одиниці, значення яких він може вивести або здогадатися, коли зустрічається з ними в тексті [63, с. 41].

Науковець обґрунтовує доцільність введення в репродуктивний словник різноманітних значень знайомих слів, похідні від них та інші лексичні одиниці, про значення яких можна здогадатися за тими чи іншими формальними ознаками. Це слова, які учень може сприйняти без словника при читанні та аудіюванні, хоча до цього їх не було в його мовному досвіді [40, с. 141].

Отже, ми не знаходимо єдиного узагальненого визначення репродуктивного словника, проте зустрічаємося з підміною цього поняття терміном «активний словник». Так, деякі дослідники (Є. Д. Розанов, М. В. Арапов) ототожнювали репродуктивний словник з активним. Активний словник, за твердженням М. В. Арапова, містить у собі ту частку словникового складу мови, де застосування лексичних одиниць обмежене особливостями позначуваних явищ (реалії, історизми, власні імена), а також приналежністю слів до окремих функціональних стилів. Є. Д. Розанов відносив до пасивного і репродуктивного словника слова і фразеологічні одиниці, значення яких можна зрозуміти з контексту або можна вивести самостійно на основі розуміння форми слова або значення його кореня [87, с. 65].

Загалом, усі незнайомі слова у тексті можна поділити на 2 групи:

1) слова, які читач тексту не може зрозуміти самостійно, тому ігнорує їх під час читання, чи звертається до словника;

2) слова, які читач тексту може зрозуміти самостійно на підставі контексту чи за допомогою внутрішніх можливостей незнайомих слів.

Саме слова, які належать до другої групи, і є джерелами розширення вокабуляру, чи мають своєрідний «потенціал». Таким чином виник і знайшов своє тривале місце в методиці викладання іноземних мов термін «репродуктивний словник» [21, с. 41].

Отже репродуктивний словник – це невивчені лексичні одиниці, зміст яких можна семантизувати самостійно.

Під потенційним словником розуміють такі афіксальні похідні, складні й багатозначні слова, конвертовані утворювання та інтернаціоналізми, що ще не зустрічалися учням, проте можуть бути зрозумілі ними, у разі, якщо навчити їх розкривати значення таких слів [42, с. 115].

Таким чином, аналіз наукових трактувань поняття «репродуктивний словник» дозволив уніфікувати визначення терміну й уточнити структуру даного поняття. «Репродуктивний словник» ґрунтується на вивченій лексиці та включає зовсім нову лексику, утворену шляхом певних мовних явищ та відповідно семантизовану. За формою ці слова можуть бути як простими – ізольованими, так і складними – стандартно та нестандартно-комбінованими.

Найбільш актуальною для методики навчання іноземної мови є проблема диференційного відбору і накопичення вокабуляру. При цьому основна увага має надаватися розвитку в учнів навичок семантизації нових слів у процесі читання текстів без використання словника [43, с. 481].

Перш аніж перейти до розгляду застосування інтернет-матеріалів у рамках інтерактивного викладання англійської мови, слід дати визначення інтерактивного навчання, зазначивши його характерні риси, особливості та переваги.

Інтерактивне навчання є спеціальною формою організації навчальної діяльності, яка передбачає конкретну мету – створення комфортних умов навчання в атмосфері постійної взаємодії усіх учасників, за яких кожен зі учнів відчуває свою успішність та інтелектуальну спроможність. Інтерактивне навчання передбачає конструювання життєвих ситуацій, використання рольових ігор та спільне вирішення проблем [44, с. 241].

Основними формами інтерактивної роботи є навчальна взаємодія учнів у парах і мікрогрупах (по 4-6 осіб). Окреслимо основні риси інтерактивного навчання: двосторонній характер, спільна діяльність викладача і учнів, спеціальна організація і різноманітність форм роботи, мотивація і зв'язок з реальним життям, виховання й розвиток особистості учнів одночасно з процесом засвоєння отриманих знань [86, с. 23].

Серед привілеїв інтерактивного навчання у порівнянні з традиційним можна виділити такі: у роботі задіяні усі учні групи, учні навчаються працювати в команді, формується доброзичливе відношення до опонентів, створюються «ситуації успіху», за короткий час засвоюється значний обсяг матеріалу, формуються вміння аргументувати власну точку зору, знаходити альтернативні рішення поставленої проблеми [45, с. 38].

Далі розглянемо роль мережі Інтернет у процесі інтерактивного навчання іноземної мови. Оскільки комунікативна компетенція студента пов'язана з лінгвосоціокультурною компетенцією, викладачу слід визначити конкретні цілі використання ресурсів Інтернет при підготовці і проведенні занять, наприклад:

- для підбору і включення матеріалів мережі Інтернет у зміст занять при аудиторній роботі;
- для роботи з різноманітними навчальними програмами спільно з учнями під час проведення аудиторної роботи (програми для навчання письму, відпрацювання граматичних явищ та ін.);
- для самостійного пошуку інформації у рамках роботи над проектами;
- для самостійного опанування лексичних і граматичних явищ іноземної мови, ліквідації прогалин у знаннях, вміннях і навичках;

– для участі учнів у вікторинах, конкурсах, олімпіадах, чатах, відеоконференціях, що проводяться з використанням мережі Інтернет [1, с. 187].

Слід зазначити, що інтерактивність, яка відрізняє роботу з текстами в Інтернеті від читання традиційних друкованих текстів, які мають лінійний характер, виявляється:

– через вибір користувачем шляхів опрацювання матеріалу і конкретного матеріалу, який буде опрацьовуватися у межах обраної тематики завдяки користуванню гіперпосиланнями, які забезпечують доступ до різних текстів з одного вихідного;

– шляхом вибору мультимедійних засобів: користувач може обирати, яку кількість разів прослуховувати певний аудіофрагмент та чи варто звертатися до відеофрагменту тощо;

– через уведення власних даних або запитів, у відповідь на певну інформація – таку, що шукав користувач у мережі;

– через спрямування до мережі власної інформації чи відповідей, наприклад, працюючи з навчальним Інтернет-сайтом, учень повинен виконувати певні завдання; при цьому результати він надсилає до мережі, звідки автоматично підтягується інформація щодо правильності виконання [2, с. 235].

Тож можна сформулювати основні методичні й дидактичні вимоги до інтернет-ресурсів (електронних енциклопедій, словників, мовних ігор, програм комп'ютерного перекладу, тестових систем тощо), що можна використовувати для викладання англійської мови:

– відповідність основним дидактичним принципам навчання: активності, свідомості, комунікативності, індивідуалізації, а також інтенсифікації;

– використання техніко-дидактичних засобів: кольору, графіки, звуку, анімації тощо;

– використання ігрових форм навчання;

- організація регулярного зворотного зв'язку з учнями у процесі виконання вправ;
- спрямованість на запобігання та ліквідацію типових помилок;
- своєчасне оцінювання результатів оволодіння певним курсом;
- використання лексико-граматичних коментарів, граматичних і фонетичних довідників, автоматизованих словників й чітких інструкцій;
- чітка структура викладення курсу, його доступність і цікавість [3, с. 17].

Навчання аудіювання

Esipod.com – подкасти, що можуть належати до одного з розділів (розваги, здоров'я і медицина, бізнес, побут, стосунки і т. д.). Подкаст складається з наступних частин: озвучений діалог у повільному темпі, пояснення складних моментів і незнайомих слів англійською мовою, а також озвучений діалог у темпі повсякденного мовлення. До кожного такого подкасту додається текст.

Els-lab.com – великий вибір аудіо записів, щоб тренувати сприйняття на слух. Кожен запис забезпечений тестом, і вправами на відпрацювання нових слів, представлених у діалозі.

Englishlearner.ru – відеоролики (інтерв'ю, новини, кліпи, трейлери та фрагменти кінофільмів) для тренування навичок сприйняття англомовного мовлення органами слуху, до яких додаються невеликі завдання.

Voice of America News – навчальний відеоматеріал, ролики за різноманітною тематикою, новини, радіопередачі із субтитрами.

Навчання читання. В рамках пошуку цікавих ресурсів викладач має змогу запропонувати учням відвідати сторінку MEDIA LINKS, що пропонує посилання за безліч видань газет і журналів, кожне з яких має власний веб-сайт.

Головною перевагою, наприклад, проектної роботи з використанням періодичних видань, є те, що учні отримують інформацію з першоджерел, що надає додаткову мотивацію навчанню [4, с. 14].

Навчання письма. Таке навчання може відбуватися у комбінації із спілкуванням у віртуальній реальності за допомогою електронної пошти.

Листування в електронному вигляді має значні переваги: крім цілеспрямованого використання мови, робиться встановлення дружніх контактів і вивчення таким чином культури іншої країни.

Вивчення й відпрацювання лексичного й граматичного матеріалу. Наведемо декілька сайтів з мережі Інтернет, матеріали яких будуть особливо корисними при аудиторній, дистанційній, домашній підготовці.

English-test.net – вправи з граматики, вправи на відпрацювання різноманітних аспектів лексики та ідіоматичних виразів, матеріали з ділової англійської мови, тести на ступінь володіння відповідними розділами лексики і граматики.

Englishgrammarsecrets.com – інтерактивний сайт, де до кожного граматичного аспекту є невелике теоретичне обґрунтування.

Autoenglish.org – тут завдання можна виконувати онлайн чи письмово, завантажуючи та роздруковуючи необхідні вправи, а перед їх виконанням можна ознайомитись з теорією в текстовому, аудіо- або відео варіанті.

English-hilfen.de – велика база цікавих і різнопланових онлайн-вправ (існує у двох версіях – англійською та німецькою мовами).

Activities for ESL Students – практичні завдання з граматики для всіх рівнів, у т. ч. багато завдань у вигляді кросвордів і двомовних вікторин, корисних для початківців [5, с. 12].

Поповнення словникового запасу

Bab.la – великий інтернет-словник, що побудований за допомогою користувачів з 27 країн. Усі слова наведено в контексті у багатьох прикладах, реченнях, які також є можливість перекласти іншими мовами.

Fraze.it – сайт для вивчення слів у контексті. Для кожного слова надаються списки визначень, синонімів, прикладів словосполучень та навіть зображень, на New York Times, The Economist, CNN та інші новинні матеріали, щоб показати, як слова і фрази використовуються у режимі реального мовлення.

Lerics Nraining – вивчення слів за допомогою прослуховування пісень англійською мовою. Користувач може прослухати пісню і відповідно до рівня володіння нею вписати до тексту слова, яких бракує у субтитрах (у залежності від обраного рівня, не вистачає 10%, 25%, 50% чи 100% слів).

Ozdic – словник словосполучень. Цей ресурс буде особливо корисним для тих, хто має потребу написання більш складних текстів англійською мовою, наприклад, есе, презентації та бізнес-пропозиції.

Videovocab.tv – сайт корисний для тих, хто хоче опанувати професійною мовою, – на ньому подано добірку, відеороликів різної тематики у сфері економіки, комп'ютерних технологій, бізнес-відносин тощо [7, с. 16].

Наведемо нижче приблизний план заняття з англійської мови для учнів з використанням вищезазначених інтернет-ресурсів на різноманітних етапах заняття. Застосувати такий план можливо як у рамках курсу загальної підготовки з англійської мови (General English), так і під час викладання курсів з урахуванням специфіки напрямку підготовки (English for Professionals, Business English та ін.).

Тема заняття: «Education» (Освіта).

Мета заняття:

а) навчальна: посилити володіння лексичними одиницями з теми, навчити вживати лексику у письмовому та усному мовленні, розширити знання учнів щодо систем освіти в Україні та у світі, надати учням можливість працювати із навчальними сайтами і комп'ютерними програмами, розширити словниковий запас з теми;

б) розвиваюча: розвивати навички правильної вимови, читання і перекладу, говоріння, роботи зі словниками, роботи у парі та команді, самостійної роботи, розвивати логічне мислення, увагу, пам'ять;

в) виховна: виховувати повагу до освіти і відповідальне ставлення до роботи, розширювати світогляд учнів.

Хід заняття:

1. Організаційний момент.

2. Мовно-фонетична розминка. Її метою є: тренування вимови, спосіб виконання: повторювання речень з ключовими звуками за диктором); на цьому етапі доцільно використати вправи з сайту

<https://learnersdictionary.com> (Perfect Pronunciation).

3. Інтерактивна вправа «Brainstorm» («Мозковий штурм»). На дисплей виводяться ключові слова, які об'єднані спільною темою, наприклад: university, knowledge, student, class, college тощо.

Учні повинні назвати задуману викладачем тему («Education»), після чого надати власні слова-асоціації за даною темою.

4. Введення нової лексики з теми заняття: на цьому етапі можна використати так звані worksheets – набори ключової лексики, словосполучень, ідіом і завдань на їх відпрацювання. До завдань доцільно додати аудіо- чи відеоматеріал за темою (матеріали сайтів <https://teachingenglish.org.uk/>, <https://usingenglish.com>, <https://linguahouse.com/> або інші за вибором).

5. Самостійна робота учнів над лексикою – потрібно віднайти визначення заданих слів і словосполучень, наприклад: a curriculum, to acquire a skill, a hall of residence, a term paper, a post-graduate student (учні можуть скористатися ресурсами Fraise.it, Ozdic тощо).

6. Практика говоріння з опорою на матеріал <http://teftastic.wordpress.com> / (спочатку варто провести обговорення ключових питань у невеликих групах по 3-4 особи, а згодом об'єднати групу для загальної дискусії, надаючи кожному можливість висловити власну думку).

Отже, користуючись інформаційними ресурсами мережі Інтернет, можна більш результативно вирішувати ряд дидактичних і соціокультурних завдань на занятті з англійської мови у школі: формувати навички читання, використовуючи матеріали мережі різного ступеня складності, вивчити побудову граматичних структур і практикувати їх правильне вживання у різних ситуаціях мовлення, вдосконалювати навички аудіювання на основі автентичних звукових текстів з мережі Інтернет, удосконалювати навички монологічного і діалогічного мовлення на основі проблемного обговорення матеріалів вебсайтів, удосконалювати навички письмового мовлення, індивідуально або у групах складаючи відповіді на питання, приймаючи участь у підготовці рефератів, творів, есе, поповнювати активний і пасивний словниковий запас, знайомитися з країнознавчими поняттями, формувати стійку мотивацію іншомовної діяльності учнів на заняттях на основі систематичного користування автентичними матеріалами, обговорення актуальних і цікавих для студентської молоді питань.

Відомо, що словниковий запас слів іноземної мови людини із точки зору доступності слів для людської свідомості складається з трьох умовних рівнів:

1) активний словниковий запас (від 10 до 5 000 слів, залежно від рівня володіння мовою та терміну, що минув після останнього застосування знань іноземної мови на практиці). Сюди належать слова, які людина добре знає і активно вживає в самостійно побудованих синтаксичних конструкціях іноземної мови. Таким чином, активний лексичний мінімум – це лексичний матеріал, яким учні мають користуватися щоб зрозуміло виразити свої думки в усній та письмовій формах.

2) пасивний словник (від 20 до 9 000 слів). Сюди належать слова, переклад яких людина знає, однак самого слова без додаткової візуально-слухової підтримки пригадати у процесі мовної креативної діяльності не може.

Такі слова людина легко розуміє при читанні іноземного тексту, однак при його переказі часто їх оминає. Отже, пасивний лексичний мінімум – це лексика, яку школярі мають розуміти, сприймаючи чужі думки, виражені в усній формі (аудіювання) та письмовій формі (при читанні).

3) репродуктивний словник (від 30 до 20 000 слів). Сюди належать іноземні слова, точного значення яких людина не знає. Однак людина знає, до якого семантичного поля належить слово, і про його значення здогадується. Отож, якщо таке слово трапляється в тексті або в живому мовленні з огляду на контекст загальний зміст речення розуміється людиною правильно [46, с. 156].

Таким чином активний і пасивний словниковий запас створюють так звані наявний чи реальний словник, що служать основою для формування репродуктивного словника.

До репродуктивного словника відносяться [8, с. 48]:

1) інтернаціональні слова, подібні за звучанням або написанням до слів з рідної мови: class, film, revolution, constitution;

2) похідні та складні слова, які складаються з відомих учням компонентів: write – writer, read – reader;

3) конвертовані слова: export – to export, excuse – to excuse;

4) нові значення відомих багатозначних слів, наприклад: go;

5) слова, про значення яких можна здогадатися за контекстом.

Досліджуючи питання формування репродуктивного словника, можна помітити дві основні групи здогадки щодо значення незнайомих слів – мовна та мовленнєва здогадка (надалі – ММЗ). Перша ґрунтується на аналізі загальної структури й окремих компонентів лексичних одиниць, її графічної чи звукової форми (у випадках із інтернаціональними словами), а друга – на аналізі позиції лексичних одиниць у реченні, її семантико-сміслових зв'язків з іншими лексичними одиницями у контексті, а також логічної побудови тексту.

Прийоми мовної і мовленнєвої здогадки методистами Н. В. Богусевич, В. В. Сорока було розподілено на такі групи й підгрупи:

I. Прийоми мовної здогадки, що працюють на основі:

1) подібності звучання та написання лексичних одиниць (далі – ЛО) в іноземній та рідній мовах (так звані інтернаціональні слова);

2) знання значення основ, з яких складається невідома ЛО (так звані складені слова);

3) знання словотворчих елементів слова (афіксів та слова основи), з яких складається невідома ЛО (так звані похідні слова);

4) знання значень лексичних одиниць, яка у тексті використовується без змін у іншій частині мови (так звані конвертовані слова).

II. Прийоми мовленнєвої здогадки, що працюють на основі:

- 1) знання базових значень багатозначної лексичної одиниці, яка у тексті використовується в іншому, досі невідомому для учня значенні;
- 2) знання базових значень ЛО, що входять до складу фразеологізмів;
- 3) розуміння у незнайомому слові контексту – його мовного середовища на рівні цілого речення;
- 4) умовиводів на рівні групи речень або цілого абзацу [5, 6, 7].

Слід зазначити, що навчання прийомам здогадки не може відбуватися інтенсивно та концентровано, оскільки кожен із описаних прийомів мовної і мовленнєвої здогадки має свою специфіку застосування та свої підказки для учнів.

Проходить поступове додавання нових прийомів до змісту навчання, а також робота прив'язується до конкретних текстів, що, як правило, не містять всієї номенклатури лексики репродуктивного словника [47, с. 41].

Відтак, доцільно забезпечити учнів двома пам'ятками. У першій необхідно у вигляді таблиці представити номенклатуру прийомів із прикладами та підказками, на які учні можуть спиратися як під час читання, так і під час аудіювання текстів. В другій пам'ятці доречно запропонувати для учнів алгоритм застосування прийомів ММЗ, яка містить конкретні кроки дії учня, подані в інструктивній формі, наприклад:

1. Проаналізуй структуру незнайомого слова: та визнач, чи воно є простим / похідним/складеним. Якщо виявиться, що слово складається із уже знайомих елементів, то відразу спробуй здогадатися про його значення.

2. Визнач приналежність незнайомого слова до певної мовної частини.

3. Зверни увагу на зв'язки між словами у реченні.
4. Проаналізуй зв'язки слів між реченнями.
5. Зроби висновок щодо значення слова.
6. Перевір власну здогадку:
 - 6.1. Підходить чи ні визначена частина мови?
 - 6.2. Втрачається чи ні зміст речення в процесі перекладу?
 - 6.3. Спробуй поділити незнайоме слово на частини і таким чином ще раз перевірити значення цього слова.

Таким чином, здійснюючи мовну здогадку читач тексту або його слухач не потребують аналізу широкого мовленнєвого середовища навколо незнайомої лексичної одиниці – буває достатньо проаналізувати саму лексичну одиницю та інколи звернути увагу на її зв'язки із безпосередніми «сусідніми» лексичними одиницями в межах речення. Мовленнєва здогадка з'являється завдяки аналізу контекстуальних умов незнайомої лексичної одиниці у широкому контексті на рівні групи речень або цілого абзацу.

Отже процес формування репродуктивного словника учнів означає: ідентифікацію значення лексичної одиниці; діяльність з метою засвоєння лексичної одиниці; діяльність по застосуванню лексичного матеріалу у процесі комунікації у різноманітних ситуаціях. Тому роль учителя у цьому процесі полягає в тому, щоб: презентувати нову лексичну одиницю, допомогти учням вірно ідентифікувати її значення; організувати роботу учнів з виконання вправ, спрямованих на розпізнавання і впізнавання лексичної одиниці; стимулювати учнів використовувати вивчені лексичної одиниці у мовленні.

1.2. Етапи та фактори формування репродуктивного словника учнів старших класів на уроках іноземної мови

Сучасні методисти у процесі формування репродуктивного словника учнів виокремлюють такі основні етапи:

- етап ознайомлення (презентація) учнів з новими лексичними одиницями, на якому здійснюється семантизація лексичних одиниць – розкриття значення лексичних одиниць;
- етап автоматизації дії учнів з новими лексичними одиницями (може проводитись на рівні словоформи та вільного словосполучення, фрази або речення);
- вдосконалення дії учнів з лексичними одиницями [9, с. 32].

В результаті цієї роботи учень має вміти застосовувати лексичні одиниці в усній та письмовій формах для вираження власних думок, а також розуміти їх при читанні та аудіюванні.

Існує значна кількість способів семантизації. Методисти поділяють їх на дві групи: перекладні й безперекладні.

До перекладних способів семантизації відносять:

- однослівний переклад;
- багатослівний переклад;
- тлумачення значення лексичних одиниць і/або пояснення лексичних одиниць рідною мовою;
- дефініція (визначення);
- пофразовий переклад (його застосовують при інтенсивних методиках навчання).

До безперекладних способів семантизації належать:

- наочна семантизація, тобто демонстрація предметів, міміки, жестів, інсценування, малюнків тощо (вчитель використовує картинки для презентації слів; про значення деяких дієслів можна повідомити, продемонструвавши відповідні дії;

- мовна семантизація, що здійснюється за допомогою:
 - а) контексту, якій є ключем для розуміння нової лексичної одиниці (подається контекст для семантизації конкретного слова);
 - б) зіставлення лексичної одиниці, що вивчається, з іншими вже відомими (при цьому використовуються антоніми, синоніми);
 - в) дефініція (опис значення нової лексичної одиниці іноземною мовою за допомогою вже відомих слів);
 - г) використання словотворчих елементів;
 - д) тлумачення значення нової лексичної одиниці іноземною мовою [10, с. 3].

Як бачимо, існує значна кількість способів семантизації, кожен з яких має свої переваги й недоліки. Так, безперекладні способи сприяють розвиткові мовної здогадки, поширюють мовну практику, а також створюють опори для запам'ятовування та посилюють асоціативні зв'язки. Разом з тим вони потребують більше часу та не завжди забезпечують точне розуміння. Перекладні способи є ефективнішими з точки зору збереження часу; також вони сприяють точному сприйняттю значення нової лексичної одиниці, але вони можуть стати причиною міжмовної інтерференції [33, с. 4].

Головною метою іноземної мови є формування в учнів комунікативної компетенції, що передбачає не просто навчити дитину спілкуватися іноземною мовою, а навчити мислити нею. Цей процес складний та непростий. Звичайно, для його успішної реалізації дитина має мати значний словниковий запас, тож учителі намагаються віднайти найефективніші способи і вправи для засвоєння дітьми нових слів під час кожного уроку. Існують багато вправ. Наразі більшість методистів, учителів схиляються до думки, що потрібно вчити не тільки окремі слова, а слово в парі. Справді з цим можна погодитись, оскільки в англійській мові існує дуже багато фразеологічних дієслів, слів, що вживаються з певними словами [35, с. 88].

Звичайно ж, легше вчити слова по темах. Бажано, аби учні бачили слова, які вивчаються, кожного дня. Для цього сучасна методика вимагає, щоб слова та словосполучення засвоювались не ізольовано один від одного, а в єдності трьох компонентів – лексики, граматики і фонетики. Прекрасним втіленням такого розуміння теми є розроблені програми на базі сучасних платформ (Додаток А).

Розрізняють активний та пасивний лексичний запас. Перший – порівняно обмежений. Він формується у результаті ґрунтовного опрацювання матеріалу і використовується у висловлюваннях і при письмі. Пасивний запас значно ширший і його основі будується процес читання і сприймання чужого мовлення за допомогою органів слуху [11, с. 145].

Лексична одиниця має форму і значення. Поняття форми містить в собі:

- а) слуховий образ – той, що ми чуємо;
- б) артикуляційний, що утворюється під час промовляння слова;
- в) зоровий образ, з яким зустрічаємося у процесі читання;
- г) рукомоторний образ, яким ми користуємось під час письма.

Повне засвоєння форми слова чи словосполучення передбачає послідовне оволодіння всіма цими образами, функцією і значенням.

Слід підкреслити, що в усіх випадках лексична одиниця насамперед проговорюється. Слуховий образ і артикуляція є базовими формами функціонування слів [69, с. 3].

Існує багато засобів, які учитель може застосовувати з метою розкриття значення слів і словосполучень.

1. Візуальні засоби унаочнення. Йдеться про застосування предметів, предметних картинок і малюнків імітації дій, спеціально створені ситуації, які демонструють взаємовідношення між об'єктами тощо.

2. Словесне пояснення значень рідною мовою або іноземною. Такий спосіб демонстрації передбачає кілька варіантів:

- а) розгорнуте визначення іноземною;
- б) описове пояснення рідною мовою значення нового слова;
- в) пояснення нової лексики з опорою на контекст;
- г) використання словотворчих афіксів та інтернаціональних коренів відомих слів.

3. Вдаватися до перекладу з метою семантизації значень нових слів варто тоді, коли значення лексичної одиниці важко розкрити за допомогою перелічених вище способів. Крім того, переклад є найлегшою формою семантизації [36, с. 28].

Розпочинаючи роботу над певною порцією лексичного матеріалу, вчитель насамперед враховує його призначення – поповнити активний чи пасивний запас, а також його категорію – повнозначні або структурно-службові слова. У відповідності до цього визначається і послідовність його засвоєння [37, с. 8].

Активний запас: можна користуватися такою послідовністю цієї роботи:

1. Хорове повторення за вчителем слів і словосполучень з метою засвоєння їх слухового образу.
2. Кількаразове прослуховування й повторення слів і словосполучень за вчителем з опорою на образне уявлення.
3. Відповіді на запитання в такій послідовності:
 - а) загальні запитання;
 - б) альтернативні питання;
 - в) спеціальні питання;
4. Повторне застосування вказаних вище форм роботи під час наступних уроків.
5. Запис слів і словосполучень у словники.

6. Завдання додому – користуючись словником визначити і записати у свій словничок значення слів і словосполучень, а також довчити їх.

7. Закріплення знань лексичного матеріалу в парах.

8. Індивідуально-масове тренування.

До завдань лексичного характеру можна віднести кросворди, ребуси та інші форми роботи творчо-пошукового змісту. При розв'язанні таких завдань засвоюються відповідні лексичні одиниці.

Сучасна методика вважає, що слова і словосполучення повинні засвоюватися не в ізольованому вигляді, а в єдності трьох аспектів – лексики, граматики, фонетики [38, с. 67].

У старших класах гостро стоїть проблема поділу лексики на активну і пасивну. Тут пасивний запас значно ширший і на його основі будується процес читання і сприймання чужого мовлення на слух.

Лексичні навички слід розглядати як найважливіший компонент і невід'ємний компонент змісту навчання іноземної мови, а їх формування саме і є метою навчання лексичного матеріалу. Відтак на уроках було намагання сформувати в учнів активний і пасивний лексичний мінімум, аби учні могли використовувати його при вираженні своїх думок і розуміти думки інших людей в усній та письмовій формі [48, с. 94].

Вивчення будь-якої іноземної мови – це, насамперед, оволодіння певним запасом слів цієї мови. Засвоєння лексичного матеріалу є однією з найважливіших цілей на уроці іноземної мови, адже саме лексика – необхідна передумова формування мовної діяльності. Лексика – це той словесний матеріал, якому учні мають навчитися легко і швидко оперувати у процесі спілкування іноземною мовою. Досягнення визначеної цілі впливає на розвиток навчання спілкування іноземною мовою в усній та письмовій формах [49, с. 18].

Проблема навчання лексики і формування лексичного запасу є однією з центральних і, разом з тим, найскладніших проблем методики навчання іноземних мов. Результати спостереження за процесом навчання, участю учнів в олімпіадах, конкурсах переконують, що рівень володіння лексикою залишається доволі низьким і не завжди відповідає вимогам програми. Відсутність достатньої кількості лексичних одиниць у словниковому запасі учнів значно ускладнює процес іншомовного спілкування. У зв'язку з цим гостро постає необхідність пошуку таких засобів навчання, що найефективніше сприятимуть засвоєнню і збереженню лексичних одиниць у пам'яті учнів протягом довгого часу [50, с. 39].

Слід пам'ятати, що більшість слів в англійській мові багатозначні, їхні значення можна конкретизувати лише у мовленні. Наприклад, *a commercial* – реклама, *commercial* – комерційний; *face* – обличчя, виходити на, стояти обличчям до і т. ін.

Варто мати на увазі, що навчати необхідно не словам, а слововживанню. Сучасна комунікативна методика передбачає, що слова не можна засвоїти, як табличку множення, шляхом заучування слів із словничка. Проте, це не означає, що необхідно повністю відмовитися від цієї практики, так як, за умови добре організованої роботи над лексикою, словничок може стати додатковим допоміжним засобом її засвоєння. Щоб полегшити процес засвоєння лексичних одиниць, слід максимально наблизити його до процесу оволодіння рідною мовою. Дуже важливо створити такі умови, щоб лексичний матеріал засвоювався природно, щоб діти вчилися легко, без затрат зайвих емоційно-вольових та інтелектуальних сил [51, с. 11].

Необхідною умовою успішного засвоєння лексичної одиниці є розуміння її значення рідною мовою.

Якщо необхідно ввести слово, яке є науковим терміном, абстрактним поняттям, незрозумілим для учнів, зробіть все, щоб нова лексична одиниця «визріла в їхній свідомості, злилася з їхнім мисленням як рідною, так іноземною мовою.

Працюючи над лексикою, традиційно виокремлюють три основні етапи:

1) *ознайомлення – семантизація;*

2) *первинне закріплення або автоматизація дій учнів з новими*

лексичними одиницями, де виокремлюють:

а) автоматизація на рівні словоформи, вільного словосполучення фрази, речення;

б) автоматизація на понадфразовому рівні – діалогічної або монологічної єдності;

3) *розвиток уміння* використовувати лексичні одиниці в різних видах мовленнєвої діяльності: ситуативне вживання засвоєних лексичних одиниць для висловлювання власних думок в усній формі (говоріння) й письмовій формі (письмо), а також контекстне розуміння лексичних одиниць при аудіюванні та читанні [52, с. 10].

Перші два етапи, як правило, в процесі навчання часто об'єднуються в один. Процес ознайомлення – це презентація та семантизація. Від ефективності цих етапів залежить вся подальша робота над лексикою. Дуже важливо підібрати правильний **спосіб семантизації** та **прийоми** для первинного закріплення.

Як відомо, способи семантизації поділяються на дві групи: перекладні та без перекладні. Вибір способу семантизації залежить від декількох факторів: особливості слова, його форми, значення, співзвучності та розбіжності з рідною мовою. Варто також враховувати вікові особливості учнів, рівень їхніх умінь, етап навчання (початковий, середній, старший), а також належність лексики до активного чи пасивного запасу.

Активний і пасивний словниковий запас разом утворюють так званий наявний, реальний словник, який є основою для формування потенційного словника.

На відміну від наявного словника, який включає знайомі лексичні одиниці, що учні вживають з метою вираження своїх думок або для сприймання і розуміння думок інших осіб, потенціальний словник складають ті незнайомі слова, значення яких учень може вгадати, зустрівшись з ними при читанні або аудіюванні. До потенціального словника можна віднести: інтернаціональні слова; похідні і складні слова, що складаються з відомих учням компонентів; конвертовані слова (study – to study, research – to research); нові значення відомих багатозначних слів; слова, значення яких учні можуть зрозуміти із контексту [53, с. 198].

Семантизація лексичних одиниць активного мінімуму здійснюється вчителем. Слова, які належать до пасивного мінімуму, можуть бути семантизовані самостійно за допомогою словника чи мовної здогадки при читанні. У багатьох випадках доцільно об'єднати два або більше способів, наприклад, вербальну наочність (контекст) і невербальну (малюнок, жест, рухи тощо). Таку можливість дає вчителю розповідь з елементами бесіди, яка включає лексичні одиниці. Перед новим словом учитель трохи уповільнює темп мовлення і виділяє нове слово інтонацією. Потім у залежності від чинників, про які йшлося вище, семантизує нове слово у той або інший спосіб і продовжує свою розповідь, періодично залучаючи учнів до бесіди в межах їх мовних можливостей [54, с. 13].

З власного досвіду запевняємо, що безперекладні способи семантизації мають особливу цінність. Адже в результаті безперекладного розуміння слова чи словосполучення у свідомості учня виникають асоціації між матеріальним та смисловим аспектом слова, і воно включається до його словарного запасу, як нове слово у

рідній мові, в результаті чого учень починає вільно ним володіти. Безперекладний спосіб розуміння дозволяє використовувати і розвивати зоровий, артикуляційний, акустичний канали сприймання слова.

Під час останнього етапу роботи над лексикою, для розвитку вмінь використовувати слова активного мінімуму, у мовленні застосовуються рецептивно-продуктивні та продуктивні умовно-комунікативні вправи, виконуючі які учень сприймає мовний зразок і виконує з ним певні дії (в усній і письмовій формі) згідно зі створеною вчителем ситуацією. Це можуть бути вправи такого типу:

- імітація мовного зразку;
- лаконічні відповіді на альтернативні запитання;
- підстановка у мовний зразок;
- завершення мовного зразка;
- розширення мовного зразка;
- відповіді на інші типи запитань;
- самостійне уживання лексичних одиниць у фразі / реченні.

Визначальною особливістю учнів **середніх класів** є виховання їхньої самостійності, самоствердження. Вони негативно ставляться до жорстоких вимог, примушування, домагаються статусу «рівності» з дорослими. Все більше формується у них пізнавальний інтерес, допитливість. Молодшому підлітку нецікаві елементарні завдання, постійний контроль з боку вчителя, тобто те, що обмежує його самостійність та ініціативу. У середніх класах учителеві доводиться докладати значних зусиль для забезпечення підтримання мотивації та інтересу школярів до предмета, збереження набутих на початковому етапі знань, навичок та вмінь. Загалом у цьому віці відбуваються якісні зміни комунікативної діяльності учнів, що має позитивний вплив на формування іншомовних навичок і вмінь.

Означений етап навчання характеризується використанням прийомів навчання, що активізують розумово-мовленнєву діяльність учнів, їх активність у виконанні завдань. Учні найбільш цікаві завдання, які вимагають самостійності, уміння комбінувати матеріал в залежності від потреб мовленнєвої ситуації. Вправи, що розвивають імітацію та механічне запам'ятовування відходять на другий план. Середній етап є вирішальним у створенні комунікативної основи оволодіння іноземною мовою. Велика увага приділяється розвитку непередбаченого мовлення. Виходячи з цього, для оволодіння лексикою та мовленням доцільно дотримуватися принципу ситуативного підходу. Серед засобів навчання, що використовуються на даному етапі, можна назвати слайди, ситуативні і тематичні малюнки й картинки, роздавальний матеріал, схеми, таблиці для індивідуальної та парної роботи, мультимедійні презентації. Отже, можемо відмітити наступні тенденції організації навчання на середньому етапі: більш широке використання вправ, які імітують умови природного іншомовного мовлення, зростання ролі самостійної роботи школярів, більша опора на вербальну наочність і підказки, збільшення питомої ваги групових та парних форм роботи. Наприклад, активізуючи лексику до теми «Бібліотека. Книги», доцільно здійснити екскурсію до шкільної бібліотеки. Такі слова як «a librarian», «a catalogue», «a novel», «a title» можна презентувати за допомогою наочності, демонстрації, і тут же здійснити роботу над первинним закріпленням та розвитком умінь використовувати їх у мовленні. Презентацію таких слів як «to contain», «made-up stories», «in general», «a pattern» можна здійснити за допомогою перекладу і відразу включити їх у ситуативне мовлення. Слова «to consult», «fiction», «an author», «a genre» легко семантизувати за допомогою мовної здогадки у створеній природній ситуації [55, с. 31].

Сприятливу атмосферу для активізації лексики створюють ситуації, де включається невідготовлене, спонтанне мовлення. Для розвитку такого мовлення на уроках ефективну роль відіграють, так звані, мовленнєві зарядки, коли учні вільно розповідають про події з власного життя, висловлюють своє ставлення до того чи того явища, ситуації, не боячись зробити якусь граматичну помилку. Адже під час таких щирих бесід «для душі» вчителю не варто перебивати учнів для того, щоб виправити невірно вжитий час чи некоректно вимовлений звук. Задача вчителя – створити такі умови, коли учням вкрай необхідно висловитись, викликати в них щире бажання висловити власну думку, налаштувати учнів на природне людське спілкування, при цьому знайти такий предмет бесіди, який би забезпечив багаторазове вживання щойно презентованих слів. Наприклад, ввівши кілька груп лексичних одиниць за темою «School», для організації мовленнєвої зарядки можна поставити такі питання, знаючи наперед, що відповіді будуть щирими:

- «Do you like to speak about school?»
- «Did you want to go to school today?»

Деякі відповіді будуть стверджувальні, деякі – заперечні. Далі організуємо бесіду, в якій учні аргументують власні «за» і «проти».

- «I didn't want to go to school this morning because we have Geography today. I hate it. I can't memorize different mineral resources and kinds of plants».
- «I wanted to go to school this morning because I am good at Maths and I have decided to enter the University» etc.

Таку форму навчальної діяльності, як написання електронних листів, теж, по можливості, необхідно проводити в реальній життєвій ситуації – в комп'ютерному класі, за комп'ютерами.

Це сприятиме підвищенню мотивації, кращому запам'ятовуванню лексики на письмі. До того ж, на середньому етапі зростає роль письмових вправ, особливо тих, що виконуються вдома самостійно.

Поряд з комунікативними та умовно-комунікативними використовуються і некомунікативні у зв'язку з ускладненням лексичного матеріалу [56, с. 56].

Старші класи – завершальний етап у процесі оволодіння учнями іншомовним мовленням. Рівень лексичних навичок та вмінь усного і писемного мовлення, досягнутий на середньому етапі, має бути підтриманий.

Як зазначають психологи, старшокласникам властиве переважно доцільне запам'ятовування, яке є ефективним у тому випадку, якщо вони усвідомлюють, навіщо необхідно запам'ятовувати той чи той матеріал.

З огляду на це можна констатувати такі особливості організації роботи над лексичним матеріалом. На старшому етапі поряд з подальшою активізацією реального словникового запасу розширюється пасивний та потенціальний словниковий запас, що підсилює роль вправ з багатозначними, складними, похідними й інтернаціональними словами. При цьому зростає вага самостійної роботи учнів з новою лексикою. Удосконалюються прийоми використання двомовних словників. Тому на старшому етапі доцільно застосовувати такі способи семантизації, як самостійний переклад за допомогою словника, а також дефініцію або тлумачення англійською мовою.

Для автоматизації дій учнів з пасивною та потенціальною лексикою застосовуються переважно некомунікативні (рецептивні й рецептивно-репродуктивні вправи), наприклад:

- заповнення пропусків у тексті при читанні, що розвиває здатність прогнозування;
- співвіднесення багатозначного слова у даному контексті з його еквівалентами у рідній мові;
- вибір найбільш вдалого значення багатозначного слова, наявного у контексті, з кількох даних значень;
- вибір ключових слів у реченні, абзаці, тексті;
- знаходження у тексті слів, що виражають позитивну чи негативну характеристику тощо;
- здогадка про значення незнайомих слів, словосполучень за контекстом;
- визначення значення похідних слів, що утворені від відомих коренів;
- визначення значення незнайомих слів, які утворені за допомогою конверсії (наприклад, water – вода, to water – поливати).

Слова, що відносяться до активного запасу, як відомо, допомагає засвоїти вчитель. Перший етап роботи над словом учитель повинен побудувати так, щоб в момент пред'явлення забезпечити максимальну кількість повторення нового слова, можливість багаторазового прослуховування від учителя та товаришів і відтворення його учнями в мові. На наступних етапах для удосконалення дій учнів з лексикою активного мінімуму виконуються види вправ, описані вище. Активізувати лексику вчителю допоможе той фактор, що для старшокласників є характерним більш високий рівень комунікативного розвитку. В їх мовленні проявляються уміння аналізувати, робити висновки та прогнозувати. У них з особливою силою проявляється також прагнення до самоствердження і самовираження, до можливості відстоювати власні погляди та переконання [57, с. 122].

Так, доцільно організовувати роботу в групах, дискусійних клубах на теми, які цікавлять старшокласників. Матеріали підручників (нові слова, тексти, газетні статті, листи, що торкаються проблемних питань) дають добру підмогу для такої діяльності.

Наприклад, неважко змотивувати учнів на висловлювання своїх думок з приводу так званих «single-sex and coeducational schools» на основі інформації, отриманої зі шкільного підручника. Високу активність проявляють старшокласники і під час обговорення таких глобальних проблем, як «Generation Gap», «Environmental Problems» та інших. Вдало організоване вчителем обговорення оповідання «George's Story» (підручник для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів, рівень стандарту, автор О. Карп'юк), яке має значний емоційний вплив на учнів та викликає неоднозначні думки з приводу причин сімейного конфлікту, допоможе активізувати слова складні, на перший погляд, для запам'ятовування [58, с. 24].

Таким чином, аналізуючи сказане вище, можна зробити **висновок**, що формування лексичних навиків на уроках англійської мови – це багатогранний процес, який відбувається в комплексі з формуванням фонетичних, орфографічних та граматичних навичок, розвитком умінь усіх видів мовленнєвої діяльності.

Як відомо, сучасна педагогіка та методика навчання іноземних мов змінила домінуючу роль вчителя на роль партнера у спільній творчій діяльності. Завдання вчителя – вміло організувати і направити процес іншомовного спілкування. А для цього, передовсім, він повинен мати хороший рівень практичного володіння мовою, проявляти захопленість нею, на власному прикладі показувати, що говорити англійською приємно, корисно і престижно.

Більшість методистів вважає, що над новими лексичними одиницями слід працювати як ізольовано, так і в контексті, адже контекстуальне значення слова не завжди є його основним номінативним значенням. Вибір способів семантизації є дуже важливим фактором, бо він чинить вплив на засвоєння учнями нових лексичних одиниць. Він залежить від трьох факторів: психологічних, педагогічних та лінгвістичних [12, с. 111].

1. Психологічні фактори: вікові особливості учнів; інтелектуальні здібності учнів.

2. Педагогічні фактори: ступінь навчання (на початковому ступені переважає наочність та однослівний переклад; на середньому і старшому – мовна семантизація); мовна підготовка школярів; кількість учнів у класі (у класах з великою кількістю учнів перекладні способи семантизації є більш доцільними – вони зберігають навчальний час, що відводиться на презентацію лексичної одиниці, і у вчителя залишається більше часу на автоматизацію дій учнів з новими лексичними одиницями); кваліфікація вчителя.

3. Лінгвістичні фактори: особливості слова (значення, форма, здатність сполучатися з іншими словами, збіг чи розбіжності зі словом рідної мови); належність до активного чи пасивного мінімуму (лексичні одиниці активного мінімуму семантизує вчитель, лексичні одиниці пасивного мінімуму можуть бути семантизовані учнями самостійно).

Другий етап - автоматизація дій учнів з новими лексичними одиницями на рівні фрази.

Мета етапу - навчити учнів вживати нові лексичні одиниці на рівні речення.

Зміст етапу: виконання школярами рецептивно-репродуктивних умовно-мовленнєвих вправ, що полягають:

- в імітації зразка мовлення;
- у підстановці до зразка мовлення;

- у завершенні зразка мовлення;
- у розширенні зразка мовлення;
- відповіді на поставлені запитання;
- самостійне вживання нових лексичних одиниць.

Існує декілька джерел формування репродуктивного словника:

1. Опора на словотворчі частини слів. Знаючи суфікси й префікси, їх значення, а також значення кореневих слів, школярі можуть самостійно розуміти нові слова.

2. Опора на інтернаціональні чи схожі слова з рідної мови.

3. Співвіднесення семантичних структур слів іноземної чи рідної мов, що мають багато значень і самостійне розуміння невивчених співзначень з опорою на вивчені значення.

4. Здогадка про значення слів за контекстом.

Переходячи до останнього етапу – вдосконалення дії учнів з лексичними одиницями, вчитель має передбачати заходи для зняття труднощів засвоєння лексичних одиниць. Методисти вказують на те, що до засвоєння лексичної одиниці слід підходити диференційовано, враховуюючи їх методичну типологію.

Усі етапи формування репродуктивного словника є взаємозалежними і взаємозумовлюють один одного. Так, досягнення позитивних результатів на кожному з етапів напряму залежить від правильно поставлених цілей, що сприяють цілісності процесу, та зумовлюють елементи предмета навчання. У свою чергу, кожен елемент предмета навчання залежить від сформованості попереднього, яка відбувається шляхом застосування різних методів навчання і перевіряється способами контролю, властивими кожному елементу навчання [59, с. 5].

Слід зауважити, що ефективність процесу формування репродуктивного словника значною мірою залежить від виконання умов використання педагогічних технологій, які сприяють створенню діяльнісного, творчого, інтерактивного і особистісно-розвивального навчального середовища і стимулюють самостійність та активність учнів.

Тлумачення поняття «репродуктивний словник» у методичній літературі є неоднозначним. Аналіз наукових трактувань поняття «репродуктивний словник» дозволив уніфікувати визначення терміну й уточнити структуру даного поняття. Репродуктивний словник ґрунтується на вивченій лексиці та включає зовсім нову лексику, утворену шляхом певних мовних явищ та відповідно семантизовану. За формою ці слова можуть бути як простими – ізольованими, так і складними – стандартно та нестандартно-комбінованими.

Узагальнено, що до репродуктивного словника відносяться:

- 1) інтернаціональні слова, які подібні за звучанням і / або написанням до слів з рідної мови;
- 2) похідні й складні слова, що складаються з відомих учням частин;
- 3) нові значення раніше відомих багатозначних слів;
- 4) слова, значення яких учні можуть вгадати, спираючись на контекст.

Якщо дослідити формування репродуктивної лексики, то можна виокремити дві основні групи здогадок щодо значення невідомого слова – мовна здогадка і мовленнєва здогадка. Перша базується на аналізі загальної структури і окремих компонентів лексичних одиниць, їх графічної чи слухової форми, а друга – на аналізі положення лексичних одиниць у реченні, їх семантичних та смислових зв'язків з іншими контекстними лексичними одиницями, а також логічної будови тексту [60, с. 140].

Однією з практичних цілей викладання іноземних мов у школі є навчити учнів читати, писати та розуміти тексти з науково-популярної літератури, а також адаптовані тексти з художньої літератури. Учні повинні мати здатність розуміти значення лексичних елементів на основі знайомих елементів словотворення, подібності у рідній та іноземній мовах та контексту. На жаль, як показує практика, школярі не завжди розвивають здатність розуміти текст без перекладу та самостійно працювати з книгою.

Найскладніше для учнів при читанні текстів іноземною мовою даються невивчені лексичні одиниці. Зазначена проблема особливо гостра для школярів, які переходять до читання більш складних текстів. Отже, одним із завдань у навчанні розуміння неперекладеного тексту є розширення й формування репродуктивного словникового запасу учнів.

Тлумачення терміну «репродуктивний словник» у методичній літературі неоднозначне. Слова, які можна зрозуміти в тексті без спеціального вивчення, складають репродуктивний словник. До репродуктивної лексики належать: похідні й складні слова, які складаються з компонентів, відомих школярам; нові значення раніше відомих багатозначних слів; слова, які учні можуть зрозуміти з контексту.

Дослідивши питання формування репродуктивного словника, можемо виділити дві основні групи здогадок про значення незнайомого слова – це мовна здогадка та мовленнєва здогадка. Перша ґрунтується на аналізі загальної структури і окремих компонентів лексичних одиниць, її графічної чи звукової форми, а друга – на аналізі позиції лексичних одиниць у реченні, її семантико-сміслових зв'язків з іншими лексичними одиницями в контексті, а також логічної побудови тексту.

З'ясовано, що процес формування репродуктивного словника складається з трьох взаємопов'язаних і взаємозумовлюючих один одного етапів: етап ознайомлення (презентація) учнів з новими лексичними одиницями; етап автоматизації дії учнів з новими лексичними одиницями; етап вдосконалення дії учнів з лексичними одиницями.

РОЗДІЛ 2

КОМПЛЕКСНА СИСТЕМА ЛЕКСИЧНИХ ВПРАВ ДЛЯ ЗБАГАЧЕННЯ СЛОВНИКОВОГО ЗАПАСУ УЧНІВ СТАРШИХ КЛАСІВ

2.1. Розвиток навчальної автономії старшокласників у процесі формування англомовної лексичної компетенції

На сучасному етапі вивчення іноземної мови формування репродуктивного словника учнів відіграє одну з важливих ролей, адже школярів часто стикаються з ним в рецептивних видах мовленнєвої діяльності: аудіюванні та читанні. Репродуктивний словник є потужним фактором у розширенні доступу до більш широкого переліку текстів та забезпеченні більш глибокого їх розуміння, тому йому належить визначна роль у формуванні загального словникового запасу кожної особи, що займається вивченням іноземних мов. Сьогодні актуальність рецептивної лексики визначається передусім тим фактором, що до переліку базових шкільних предметів, які входять до зовнішнього незалежного оцінювання, входить й іноземна мова, де виконання тестів передбачає читання та аудіювання текстів іноземною мовою та виконання тестів по ним.

Як було зазначено раніше, активний і пасивний словниковий запас утворюють наявний або реальний словник, що слугує основою для формування репродуктивного словника. Репродуктивний словник, на відміну від наявного словника, який включає знайомі лексичні одиниці, що учні вживають для вираження власних думок чи для сприймання і розуміння думок інших людей, складають ті незнайомі слова, про контекстуальне значення яких читач або слухач може здогадатися, зустрівшись з ними при читанні або аудіюванні.

Знання іноземної мови асоціюється зі знанням слів, у той час як володіння мовою – з лексичними навичками, які саме і забезпечують функціонування лексики у спілкуванні.

Отже лексичні навички слід розглядати як найважливіший і невід'ємний компонент змісту навчання іноземної мови, а їх формування саме і є метою навчання лексичного матеріалу.

Лексичний аспект у спілкування має певні особливості, що полегшують його засвоєння, і такі, які його утруднюють. До перших відносять зв'язок лексики зі змістом комунікації, на що спрямовано увага комунікантів. Це сприяє концентрації їх уваги і врешті-решт засвоєнню. До других відносять практично невичерпний запас лексики західноєвропейських мов, а також великі труднощі засвоєння іншомовної лексики, які пов'язані з формою слова (звуковою, граматичною, графічною), його значенням / значеннями, характером сполучуваності з іншими словами, вживанням слів, а також розходженням зі словами з рідної мови.

Зазначене дозволяє зробити висновок про необхідність тривалої і трудомісткої роботи з метою засвоєння іншомовної лексики, яка передбачає як безперервне накопичення і розширення словникового запасу, так і оперування ним у різних видах МД – аудіюванні, говорінні, письмі та читанні.

Умови навчання у середніх навчальних закладах та насамперед недостатня кількість уроків і обмежена тематика викликають необхідність вибору лексичного мінімуму, що має відповідати цілям і змісту навчання іноземних мов у певному типі навчального закладу.

У лексичному мінімумі школи, так само, як і в граматичному, розрізняють активний мінімум і пасивний мінімум.

Активний лексичний мінімум є тим лексичним матеріалом, яким учні мають користуватися для вираження своїх думок в письмовій та усній формі, а також розуміти думки інших людей при читанні та аудіюванні.

Пасивний лексичний мінімум – це та лексика, що учні повинні лише розуміти при сприйманні інших думок в письмовій формі (при читанні) та усній формі (при аудіюванні).

Відбір лексичних мінімумів проводиться укладачами шкільних програм та авторами підручників, що й визначають кількість лексичних одиниць та їх віднесення до активного чи пасивного мінімуму. Вчитель має справу лише з результатами відбору, працюючи згідно з вимогами чинної програми та з певним підручником.

Конкретні кількісні дані щодо активного і пасивного мінімумів для різних класів, що наводяться у програмі, не слід вважати остаточними чи достатньо науково обґрунтованими, бо вони безпосередньо пов'язані з умовами навчання, що весь час змінюються, а також з цілями і змістом навчання (співвідношенням видів МД, конкретним підручником, тематикою тощо).

Одиницею навчання лексичного матеріалу є лексична одиниця (ЛО), що може бути не лише словом, а й сталим словосполученням і навіть так званим "готовим" реченням (таким, що не змінюється у мовленні).

Наведемо приклади ЛО:

Англ.: by no means, beautiful, How do you do, the root of the trouble?

Основними критеріями відбору лексичних мінімумів є такі: сполучуваність, тобто здатність ЛО поєднуватися з іншими одиницями у мовленні; семантична цінність – висловлювання за допомогою ЛО важливих понять з різних сфер людської діяльності, у тому числі й тих, які визначені програмою і представлені у конкретному підручнику; стилістична необмеженість (переваги не надаються жодному зі стилів мовлення).

У зв'язку з тим, що слів, що відповідають цим критеріям, надзвичайно багато, і це перевищує кількісні можливості словника-мінімуму, – застосовують ще й окремі додаткові: частотності, багатозначності, стройової та словотворчої здатності. Чим вищими є показники слова за цими критеріями, тим більш цінними вони є для процесу навчання іноземної мови і тим скоріше вони повинні бути додані до словника-мінімуму.

Активний і пасивний словниковий запас утворюють наявний чи реальний словник, що служить основою формування потенціального словника. На відміну від словника наявного, який включає знайомі ЛО, що учні вживають з метою вираження своїх думок чи для сприймання і розуміння думок інших людей, словник потенціальний складають ті незнайомі слова, значення яких читач або слухач може здогадатися, зустрівшись з ними при читанні або аудіюванні.

До потенціального словника відносять: 1) інтернаціональні слова, подібні за звучанням і / або написанням та значенням до слів рідної мови; 2) похідні й складні слова, що складаються з відомих для учнів компонентів; 3) конвертовані слова; 4) оновлені значення відомих багатозначних слів; 5) слова, значення яких школярі можуть вгадати за контекстом.

За даними досліджень, словник, який забезпечує розуміння при аудіюванні та читанні, за рахунок потенціального словника може збільшитися у 5-6 разів.

Зважаючи на різні пласти лексичного матеріалу та рецептивний або продуктивний характер відповідного виду МД, можна сформулювати наступні види навичок: репродуктивні лексичні навички, а саме навички правильного вживання ЛО активного мінімуму при говорінні та письмі згідно з ситуацією спілкування і метою комунікації, що передбачає оволодіння наступними операціями: виклик ЛО з довготривалої пам'яті, зовнішньомовленнєве відтворення ЛО у потоці

мовлення; миттєве сполучення даної одиниці з іншими словами, що створюють синтагму і фразу відповідно до правил лексичної сполучуваності; рецептивні лексичні навички, а саме навички розпізнавання і розуміння ЛО активного і пасивного мінімумів при аудіюванні та читанні, навички обґрунтованої здогадки щодо значення ЛО, які відносяться до потенціального словника при аудіюванні та читанні; навички користування різними видами словників (одномовних, двомовних, фразеологічних, країнознавчих, тематичних).

В основі вправ з формування репродуктивного словника знаходяться певні методичні прийоми. На їх засвоєння спрямовані такі методичні прийоми [13, с. 15]:

- вибір лексичних одиниць: обрати похідні слова зі списку поданих,
- групування лексичних одиниць: згрупувати слова в залежності від способу їх утворення (складені, похідні або конвертовані),
- переклад лексичних одиниць рідною мовою: перекласти незнайомі слова, утворені від знайомих коренів з використанням відомих афіксів,
- співвіднесення лексичних одиниць англійською мовою з їх еквівалентами рідною мовою: співвіднести іншомовні та українські слова, звертаючи увагу на їх фонетичну й орфографічну схожість.

Для посилення репродуктивного запасу слід проводити цілеспрямовану навчальну роботу, що включає засвоєння учнями суфіксів і префіксів, що вживаються найчастіше, а також роз'яснення значення схожих інтернаціональних слів, фактичний зміст яких розходиться з рідною мовою.

Для засвоєння прийомів мовленнєвої здогадки використовуються наступні методичні прийоми:

- переклад речень рідною мовою: спираючись на контекст, перекласти рідною мовою речення, у яких вжиті незнайомі слова,
- умовивід: спираючись на наявні у реченні або абзаці приклади, контраст, головну ідею тощо, семантизувати нову лексичну одиницю повідомлення.

На комплексне застосування прийомів мовної й мовленнєвої загадки на рівні тексту спрямовуються наступні методичні прийоми:

- читання тексту: прочитати текст і знайти у ньому еквіваленти до лексичних одиниць рідною мовою (для чого слід комплексно застосовувати різні прийоми здогадки),
- слухання тексту: послухати повідомлення і знайти в ньому еквіваленти до лексичних одиниць українською мовою (комплексно застосовуються різні прийоми здогадки).

Як відомо, словник, який забезпечує розуміння при аудіюванні та читанні, за рахунок репродуктивного словника може збільшитися у кілька разів. Як правило, про значення більшості інтернаціональних слів учні здогадуються, але вміння школярів семантизувати значення слів за словотворчими елементами і конвертованих слів все ще необхідно розвивати. Аналіз підручників середньої та старшої школи з англійської мови доводить наявність певної кількості вправ даної групи, але ця кількість є недостатньою та малоефективною.

Відтак комплекс вправ для формування репродуктивного словника з іноземної мови має відповідати таким методичним вимогам [14, с. 58]:

Відповідна номенклатура вправ. Комплекс прав повинен містити всі необхідні вправи, які відповідають характеру навичок і вмінь мовної і мовленнєвої здогадки.

Іншими словами, мають бути розроблені вправи, що співвідносяться з усіма видами прийомів мовної і мовленнєвої здогадки. Оскільки предметом дослідження є прийоми формування репродуктивного словника на основі рецептивних видів навчальної діяльності, то треба враховувати ще й графічну та фонетичну форми слів, з якими учні зустрічатимуться у тексті (графічному або аудіо повідомленні).

Відповідна послідовність вправ. До уваги слід брати, з одного боку, принцип нарощування складності прийомів, а з іншого боку, обсяг контексту, що необхідний для застосування прийомів мовної і мовленнєвої здогадки (рівень слова, речення, тексту).

Розташування навчального матеріалу. З лексичними одиницями репродуктивного словника учні зустрічаються під час рецепції тексту/ повідомлення, тому, на нашу думку, відповідними вправами (рецептивними і рецептивно репродуктивними) має бути наповнений до текстовий етап роботи. У процесі автоматизації дій учнів з новими лексичними одиницями слід передбачити заходи для зняття і подолання труднощів засвоєння різних лексичних одиниць. Для досягнення цієї мети лексичні одиниці можуть групуватися за ступенем і характером труднощів, що дозволяє підходити до їх подолання диференційовано, на основі їх методичної типології.

Таким чином, застосовуються переважно некомунікативні (рецептивні й рецептивно-репродуктивні) вправи, оскільки учень зустрічається насамперед з формою ЛО, а її значення він має зрозуміти після виконання певних дій та операцій, а саме:

- заповнення пропусків у тексті при читанні, що розвиватиме здатність прогнозування;
- співвіднесення багатозначного слова у даному контексті з його еквівалентами у рідній мові;

- вибір значення багатозначного слова у контексті, з кількох даних значень;
- визначення контексту підкресленого багатозначного слова у даному значенні за словником;
- визначення значення фразеологічного виразу з використанням словника;
- вибір з тексту слів на основі їх семантичної / тематичної спільності;
- вибір ключових слів у тексті, реченні, абзаці;
- знаходження у тексті незнайомих слів, які передають додаткову інформацію;
- знаходження у тексті слів, які виражають позитивну чи негативну оцінку або характеристику;
- знаходження у тексті інтернаціональних слів;
- підбір до цих інтернаціональних слів відповідних еквівалентів з рідної мови;
- визначення контекстних значень незнайомих складних слів за їх компонентами.

На початковому етапі перевагу мають усні безперекладні умовно-комунікативні вправи, які виконуються у класі під керівництвом учителя з широким застосуванням колективних форм роботи, лексичних ігор, зображального і предметного унаочнення. Певна частина вправ повинна виконуватись письмово як у класі, так і вдома.

На середньому ступені збільшується значення письмових вправ, особливо тих, що виконуються удома самостійно. Поряд з умовно-комунікативними вправами використовуються некомунікативні у зв'язку з ускладненням лексичного матеріалу, що вимагає використання аналітичних операцій для здолання труднощів, пов'язаних з формою, значенням і вживанням ЛО.

На старшому ступені поряд з подальшою активізацією реального словникового запасу збільшується потенціальний словниковий запас учнів,. Це підсилює роль вправ з багатозначними, складними, похідними й інтернаціональними словами. При цьому збільшується питома вага самостійної роботи учнів з новою лексикою, удосконалюються прийоми використання двомовних словників.

Навчальну автономію ми розглядаємо як феномен, що має відношення до іншомовної навчально-стратегічної компетентності. Діяльність в умовах навчальної автономії повинна відображувати: 1) механізм оволодіння іноземними мовами, 2) особливості розвитку навчальної автономії й формування навчально-стратегічної компетентності на певному щабелі навчання [15; 16]. Розглянемо ці складники у контексті завдань формування англomовної лексичної компетентності у старшокласників.

1. Ефективність вивчення іноземної мови у значній мірі залежить від того, наскільки усвідомлено школяр підходить до мови як об'єкта засвоєння, розуміє завдання використання мови у процесі реального спілкування [17, с. 30]. Відповідно, основними об'єктами засвоєння учнями старших класів лексичного аспекту іноземної мови є: оволодіння вільними лексичними одиницями, а також *ідіоматичними конструкціями*, що відбивають вербальний менталітет носіїв мови (Г. І. Підосиннікова), формування інтегрованих рецептивних і репродуктивних лексичних навичок іншомовного мовлення, а також подальша практика у спілкуванні іноземною мовою, оволодіння елементами лінгвокультури, узагальнення та систематизація мовного досвіду школярів, набутого ними на попередніх стадіях. У змісті навчання появляються професійно спрямовані лексичні одиниці відповідно до якої-небудь галузі знань. Зростає обсяг роботи з формування пасивного лексичного мінімуму у процесі реалізації різних комунікативних видів читання і аудіювання.

Також зростає вага самостійної роботи учнів з лексичним матеріалом, удосконалюються прийоми використання двомовних та одномовних словників [18, с. 22]. Технології, прийоми, види навчальної діяльності все більше набувають форм, наближених до реальних умов спілкування. Нерідко використовуються творчі, а також інтерактивні форми роботи, що спрямовані на розвиток критичного мислення у старшокласників [19, с. 243].

2. Особливостями розвитку навчальної автономії й формування навчально-стратегічної компетентності старшокласників є систематизація знань та вдосконалення умінь, що є необхідними для використання стратегії оволодіння іноземною мовою, з якими вони ознайомились раніше. Аби бути готовими до самостійного продовження вивчення іноземної мови у майбутньому, учні мають навчитися: визначати мету оволодіння іноземною мовою та співвідносити її зі своїми інтересами і практичними потребами; передбачати кінцеві результати оволодіння мовою і визначати критерії їх оцінки; відбирати найбільш прийнятні та ефективні форми і прийоми навчання; відслідковувати процес і успішність свого просування в оволодінні іноземними мовами; оцінювати свої досягнення і можливості використання іноземної мови у реальній діяльності; оцінювати продуктивність і досвід своєї навчальної діяльності [20; 21, с. 64].

Відомо, що не кожен учень може ефективно навчатися в умовах автономної освітньої моделі. Основу **готовності до автономії** складають наступні здібності і вміння навчальної автономії: 1) концентрування уваги на поставлених цілях і завданнях освіти в цілому та її окремих етапах; 2) самостійне управління процесом власної освіти; 3) контроль та оцінка динаміки свого розвитку, дотримання певних термінів виконання завдань; 4) усвідомлення власного навчального стилю і стратегії; 5) активна позиція щодо вирішення комунікативних і навчальних завдань;

б) подолання негативних емоцій, збереження впевненості у власних силах у випадку стресових ситуацій тощо [22; 23, с. 52-54].

Виходячи з викладеного вище, можна охарактеризувати передумови розвитку навчальної автономії старшокласників у процесі формування англомовної лексичної компетенції.

Ефективність розвитку навчальної автономії у *психологічній площині* визначається здатністю до саморегуляції й мотивацією, яка забезпечується: а) створенням ситуації розвитку, б) моделюванням персонально значущого для учня контексту навчання, спрямованого на створення реального навчального продукту, в) навчанням у співробітництві, г) акцентуванням рефлексивної самооцінки, самоконтролю і саморегуляції навчальної діяльності.

Враховуючи структуру регуляції навчальної діяльності, описану у психологічній літературі, можна вважати, що, акцентувавши увагу у процесі організації навчальної автономії на програмуванні, плануванні, моделюванні, оцінці та контролі учнями своєї пізнавальної діяльності, учитель сприятиме розвитку компонентів саморегуляції і, у кінцевому результаті, зростанню навчальної автономії [24, с. 34].

З методичної точки зору передумовами ефективності навчальної автономії є: 1) знання стратегій; вивчення іноземних мов і раціональних прийомів роботи з іншомовним матеріалом; 2) вибір оптимальних стратегій і прийомів, адекватних поставленим завданням; 3) відповідний рівень інформаційної культури учнів, що забезпечує можливість швидкого пошуку й інтерпретації інформації; 4) вміння раціонально поділити час і контролювати поточні результати; 5) своєчасне корегування на основі результатів поточного контролю або самоконтролю.

Таким чином, **стратегія** – це один зі способів набуття, збереження і використання інформації, що допомагає досягненню певної мети [25, с. 325].

Розглянемо дві базові групи **стратегій вивчення іноземних мов**, а саме навчальні та комунікативні, що допомагають сприйняттю нового іншомовного досвіду, аналізувати, узагальнювати, запам'ятовувати, адекватно діяти у навчальних ситуаціях [26, с. 145].

Навчальна стратегія є організованою, цілеспрямованою і регульованою послідовністю визначених дій, що виконують учні під час навчальної діяльності, задля того аби навчання стало легшим та більш швидким і ефективним. *Прямі навчальні стратегії* стосуються дій з мовним і мовленнєвим матеріалом. Це стратегії запам'ятовування (мнемічні) і когнітивні. Вони сприяють формуванню навичок і вмінь, тобто оптимізують процеси формування мовних і мовленнєвих компетентностей. *Непрямі стратегії* переважно стосуються навчального процесу, хоча деякі з них є актуальними для організації спілкування, відтак можуть бути віднесені також і до комунікативних. Їх поділяють на соціальні, метакогнітивні та афективні.

Комунікативна стратегія є усвідомленою лінією комунікативної поведінки у конкретній ситуації спілкування, що використовується для забезпечення спілкування з іншими людьми і подолання труднощів, викликаних недостатністю мовного і соціального досвіду спілкування іноземними мовами.

Компенсаторні стратегії більшою мірою є стратегіями комунікативними, хоча вони також можуть використовуватись і при оволодінні іноземною мовою.

Поділ стратегій є умовним, позаяк вони тісно переплітаються між собою і можуть переходити одна в одну. Для прикладу, часто стратегії запам'ятовування ототожнюються з когнітивними стратегіями, а когнітивні стратегії при використанні у парно-груповій роботі можуть переходити у соціальні [27, с. 84].

До **засобів** реалізації стратегій навчання іноземних мов у процесі формування англомовної лексичної компетентності старшокласників належать: прийоми мнемотехніки, пам'ятки, метод проектів, мовний портфель.

Особливості зазначених засобів розвитку навчальної автономії зумовлюють їх місце у процесі формування англомовної лексичної компетентності старшокласників.

У межах окремого уроку для ознайомлення з лексичним матеріалом і автоматизації відповідних мовленнєвих навичок використовуються такі засоби розвитку навчальної автономії як прийоми мнемотехніки і пам'ятки.

У межах серії уроків використовуються, крім згаданих вище пам'яток, мовний портфель і метод проектів для організації комплексної практики у спілкуванні в різних видах мовленнєвої діяльності і вдосконалення сформованих лексичних навичок. Варто зауважити, що специфіка означених засобів розвитку навчальної автономії унеможливорює їх використання лише з метою формування лексичної компетентності учнів, відтак увагу варто зконцентрувати на прийомах мнемотехніки і пам'ятках.

Прийоми запам'ятовування, чи **прийоми мнемотехніки**, можуть використовуватися як для запам'ятовування значення і правопису лексичних одиниць на етапі ознайомлення з новою лексикою, так і для формування мовленнєвих лексичних навичок на стадії автоматизації дій з лексичним матеріалом. Прийоми мнемотехніки мають у своїй основі стратегії створення ментальних зв'язків: групування, класифікація, об'єднання, застосування різних способів візуалізації тощо [28, с. 28].

Відповідно, серед прийомів мнемотехніки можна виокремити такі: техніку «Loci», асоціативних зв'язків, метод «ключових слів», складання речень або історій, римування для запам'ятовування, акроніми, мелодизацію (ритмізацію) та візуалізацію.

Техніка «Loci». Нові лексичні одиниці «закріплюються» за добре знаними об'єктами, наприклад за предметами меблів у квартирі. Лексику, яку слід запам'ятати, фіксують на картках вербально або у супроводі картинки і розміщують на нерухомих предметах у квартирі. Для збільшення кількості ментальних зв'язків рекомендується запам'ятовувати не лише зміст картки, але й їх місце у кімнаті. Наведемо приклад подібної вправи.

«Now let's train to, remember things with fun. Learn the kinds of sport using the "Loci" technique. In your copybook draw your room and place the names of kinds of sport wherever you like – the funnier, the better!»

Метод «ключових слів». Іноземне слово запам'ятовується у парі зі словом рідної мови, що звучить схоже, і обидва слова запам'ятовуються у певному візуальному зображенні.

Наприклад: ping pong – Кінг Конг (у думках малюємо картинку: Кінг Конг грається у пінг-понг).

Техніка асоціативних зв'язків. Така техніка пов'язана з властивістю людини швидше та міцніше запам'ятовувати те, що знаходиться у природному і логічному взаємозв'язку. Асоціативні зв'язки можуть мати різні типи. Найбільш ефективними у формуванні лексичної компетентності типами асоціативних зв'язків є наступні.

1. Інтерактивні зв'язки: аби вивчити ряд слів, потрібно зв'язати їх у емоційно забарвлений асоціативний ланцюжок веселий, парадоксальний чи навіть безглуздий. Надамо приклад відповідної вправи.

2. Графемні зв'язки: завдяки їм стає простіше запам'ятовувати схожі слова, відтак можна вигадати «вузли на пам'ять» і графічно їх закріпити. Для прикладу: sKates – Ковзани, sneaKers – Кеди.

3. Образні зв'язки. Для прикладу: аби запам'ятати, що «Rugby» – це англійський футбол, варто уявити Андрія Шевченка у формі футбольної команди з Великої Британії.

4. Зв'язки з рідною мовою: можна запам'ятовувати слова, шукаючи їм в рідній мові рими а) природні, тобто споріднені за змістом, або б) контрастивно-безглузді, смішні. Для прикладу: floorball – полбол.

5. Рухові зв'язки: прив'язування слів чи фраз до жесту, руху. Наприклад, ефективним є запам'ятовування видів спорту, якщо їх називати, супроводжуючи відповідними рухами або жестами. Наведемо приклади подібних вправ.

Складання речень або історій. Лексичні одиниці з певної теми можуть бути поєднані у межах спеціально створеної історії. В такій ситуації парадоксальність, нереальність подій, штучність сюжету можуть представити історію більш емоційно забарвленою, яскравою – та призведуть до кращого запам'ятовування лексичного матеріалу.

Мелодизація, ритмізація – приспівування мовленнєвих кліше на прості, відомі мелодії.

Візуалізація значень слів або змісту правила – наприклад фонетичного: виділення дифтонгів (can**OE**ing, h**OR**seriding, sh**OO**ting) [29, с. 69-73].

Пам'ятка є вербальною моделлю прийому навчальної діяльності, тобто словесним описом того, для чого, чому і як слід виконувати та перевіряти певну вправу чи завдання; це своєрідне звернення до учня та стислий набір порад стосовно оволодіння тією або іншою стратегією, навчально-пізнавальною чи комунікативною [85, с. 10].

Пам'ятки будуть доречними як на етапі ознайомлення з лексичним матеріалом, так і під час автоматизації мовленнєвих дій з ним. Вони також є ефективним засобом удосконалення мовленнєвих лексичних навичок, само- і взаємоконтролю, рефлексії.

Отже, методично обґрунтоване і системне використання засобів активізації навчальної автономії на усіх етапах формування англомовних лексичних навичок має підвищити ефективність формування англомовної лексичної компетентності старшокласників і забезпечити розвиток умінь самостійно керувати процесом освіти, концентрувати увагу на поставлених завданнях, розвивати саморегуляцію та саморефлексію.

Таким чином, дотримання даних методичних вимог допомагатиме учням долати труднощі, пов'язані з розумінням невивчених лексичних одиниць, формувати репродуктивний словник.

2.2. Вправи для формування лексичних навичок говоріння, читання, письма, аудіювання

Для формування репродуктивного словника учнів методисти рекомендують застосовувати як рецептивно-репродуктивні й продуктивні умовно-комунікативні вправи, так і некомунікативні вправи. Варто нагадати, що в умовно-комунікативних вправах обов'язково має бути присутня ситуація мовлення; а у некомунікативних вправах ситуація мовлення відсутня (у них увагу зосереджено на формі лексичної одиниці та її значенні, засвоюється сполучуваність слів). У рецептивно-репродуктивних вправах школяр спочатку сприймає зразок мовлення, а потім виконує завдання з ним. У продуктивних вправах зразок мовлення вже відсутній, школяр одержує завдання і має без зразка зрозуміло висловити свою думку, використовуючи певні лексичні одиниці.

Методисти серед умовно-комунікативних вправ виокремлюють такі:

- імітація зразка мовлення;
- надання лаконічних відповідей на альтернативні запитання вчителя;
- підстановка у зразок мовлення;
- розширення зразка мовлення;
- завершення зразка мовлення;
- відповіді на запитання;
- самостійне вживання лексичних одиниць у фразі/ реченні;
- об'єднання зразка мовлення у діалогічну або / і монологічну понадфразову єдність [30, с. 41].

Щодо некомунікативних вправ, то їх поділяють на дві групи:

- вправи, спрямовані на засвоєння форми і значення лексичних одиниць;

- вправи, спрямовані на засвоєння сполучуваності слів.

До першої із зазначених груп відносять наступні вправи:

- повторення слів, словосполучень і мовленнєвих кліше за вчителем (учитель виділяє важкий звук, наголос, звукосполучення);

- називання учнями слів з орфограмою, афіксом тощо, вказаним вчителем;

- групування слів (за словотворчими елементами, певною орфограмою, частинами мови тощо);

- підбір видових понять до вказаного вчителем родового поняття;

- виокремлення з ряду слова чи слів, які належать або не належать до певної теми;

- заповнення пропусків у реченні (поданими) словами;

- називання слова за дефініцією або за картинкою;

- вибір синоніма (антоніма) до лексичних одиниць з кількох поданих;

- підбір еквіваленту рідною мовою з кількох поданих тощо.

Серед вправ, спрямованих на засвоєння сполучуваності слів можна виокремити наступні:

- складання словосполучень з окремих слів;

- розширення речень шляхом використання означень, обставин, додатків тощо;

- підбір іменників, які можуть вживатися з поданими дієсловами, прикметників до іменників тощо;

- підбір еквівалентів з рідної мови до поданих учителем сталих словосполучень тощо.

З метою автоматизації дії учнів з лексичними одиницями пасивного та репродуктивного словників вчитель має застосовувати, перш за все, некомунікативні вправи (рецептивні й рецептивно-репродуктивні). Це зумовлюється тим, що такі лексичні одиниці учень зустрічає у рецептивних видах мовленнєвої діяльності (у процесі читання та аудіювання); він сприймає саме форму лексичних одиниць, що підказує йому значення.

Прикладами подібних вправ можуть бути наступні:

- заповнення пропусків у тексті;

- підбір контекстного значення для багатозначного слова / фразеологічного сполучення (з кількох поданих; еквівалента рідною мовою з використанням словника та ін.);

- вибір з тексту слів на основі їх семантичної або тематичної спільності;

- знаходження у тексті ключових слів;

- знаходження у тексті незнайомих слів, які передають додаткову інформацію;

- знаходження у тексті лексичних одиниць, які виражають характеристику або оцінку чогось чи когось, тощо;
- відбір з тексту інтернаціональних слів, їх переклад на рідну мову;
- визначення значень похідних, складних або конвертованих слів (їх компоненти мають бути відомі учням).

Щодо етапів навчання, на початковому етапі учитель має використовувати, головним чином, безперекладні усні умовно-комунікативні вправи. Вправи виконуються в класі; вчитель застосовує предметне унаочнення, лексичні ігри, групові форми роботи тощо.

На середньому етапі навчання поряд з умовно-комунікативними застосовуються також і некомунікативні вправи. Школярі виконують уже більшу кількість письмових вправ самостійно, засвоюючи при цьому форму, значення і вживання лексичних одиниць.

На заключному етапі основна увага приділяється вже не тільки розширенню реального словника, а й формуванню репродуктивного словника. Відтак на перше місце виходять вправи з інтернаціональними, похідними, багатозначними, конвертованими та складеними словами.

Ще однією важливою проблемою формування репродуктивного словника є повторення. Повторення лексики треба здійснювати на кожному уроці у зв'язку з тим, що у міру накопичення лексичного матеріалу, можливість повторення всіх вивчених лексичних одиниць зменшується, тому повторення є дуже важливим на середньому й старшому етапах навчання. Основною вимогою, що висувається до вправ з повторення – новизна завдань, які ставляться перед учнями, активізація їх розумової діяльності. Велике місце серед вправ на повторення посідають вправи на групування.

Повторення лексичних одиниць має проводитись також при читанні без використання словника, при аудіюванні, у бесіді тощо.

Враховуючи номенклатуру і сутність прийомів мовної та мовленнєвої здогадки, методистами Богушевич Н. В., Сорока В. В. було розроблено комплекс вправ для формування репродуктивного словника в учнів основної та старшої школи під час читання та аудіювання, який складається із трьох груп вправ, які, у свою чергу, поділяються на підгрупи і можуть бути представлені на різних рівнях сприйняття інформації [5; 6; 7].

Отже, даний комплекс вправ має забезпечити:

- підбір необхідних вправ, які відповідатимуть характеру певної навички чи певного вміння;
- визначення оптимальної послідовності вправ;
- розташування навчального матеріалу і співвідношення його компонентів;
- системність/регулятивність виконання певних вправ;
- взаємозв'язок різних видів мовленнєвої діяльності.

Таким чином, комплекс вправ для формування репродуктивного словника учнів базується на відомій учням лексиці, яка так чи інакше повторюється в нових ситуаціях і семантизується за допомогою вирішення розумових задач. Система вправ для формування репродуктивного словника обов'язково містить вправи також для навчання розуміння: інтернаціональних слів; складних та похідних слів; багатозначних слів; конвертованих слів; фразеологізмів; слів з контексту.

Автоматизація дій учнів з лексичними одиницями репродуктивного словників.

З цією метою застосовують переважно некомунікативні (рецептивні й рецептивно-репродуктивні) вправи, оскільки учень зустрічається насамперед з формою лексичної одиниці, а її значення він має збагнути, виконавши певні дії та операції, а саме:

- заповнення пропусків у тексті при читанні, що розвиває здатності до прогнозування;
- співвіднесення багатозначного слова у даному контексті з його еквівалентами у рідній мові;
- вибір значення для багатозначного слова, наявного у контексті, з кількох наявних;
- визначення значення підкресленого багатозначного слова у даному контексті за словником;
- визначення значення для фразеологічного виразу за словником: вибір з тексту слів на основі їх семантичної / тематичної спільності вибір ключових слів у тексті, реченні, абзаці;
- знаходження у тексті незнайомих слів, які передають додаткову інформацію;
- знаходження у тексті інтернаціональних слів;
- підбір до наявних інтернаціональних слів відповідних еквівалентів з рідної мови;
- визначення значень для незнайомих складних слів за їх компонентами (наприклад, snowman – сніговик);
- визначення значення для похідних слів, утворених від відомих коренів: з допомогою відомих афіксів (наприклад, helpless – безпомічний, безсилий);
- визначення значення для незнайомих слів, утворених за конверсією (наприклад: water – вода, to water – поливати);
- пошук нових значень для відомих багатозначних слів за контекстом;

– здогадка щодо значення незнайомого слова, словосполучення відповідно до контексту (наприклад: It was hot. We were working in the field. I asked a friend of mine: «Have you brought any water with you? I am thirsty»).

Отже, створення раціонального комплексу вправ у даному руслі є ключем для вирішення проблеми формування репродуктивного словника учнів. Важливість системи вправ полягає у тому, що вона забезпечує як організацію процесу засвоєння, так і організацію процесу навчання.

Аналізуючи явище забування з погляду методики викладання іноземної мови, можна виділити чотири послідовних етапи, для того щоб зменшити можливі негативні наслідки процесу забування лексики. При цьому, досліджуючи забування як фізіологічний процес, варто зазначити, що поступове забування не є однозначно негативним процесом. Коли б поступового забування не було взагалі, то нейронні сітки людини втратили б здатність до поступового розвантаження і через короткий час стали б перевантаженими різного роду інформацією, і людина не могла б здійснювати будь-яку розумову діяльність взагалі.

Першим кроком на шляху до запобігання забуванню нової лексичної одиниці є методично правильне її подання. Лексична одиниця має форму і значення. Поняття форми включає [31, с. 170]:

- а) слуховий образ – той, що чуємо;
- б) артикуляційний, що утворюється під час вимовлення слова;
- в) зоровий образ, із яким зустрічаємось у процесі читання;
- г) рукомоторний образ, який використовується, коли пишемо.

Повне засвоєння форми слова чи словосполучення передбачає послідовне оволодіння всіма цими образами. У такому разі нова лексична одиниця буде входити до активного мовного запасу і застосовуватиметься в усіх видах мовленнєвої діяльності.

Щодо форми лексичної одиниці, то сучасна шкільна методика рекомендує таку послідовність її опрацювання:

- подача слухового образу (аудіювання),
- перехід до артикуляції,
- перехід до читання та письма.

Ця послідовність впливає з концепції, яка лежить в основі наявних підручників для середньої школи, зокрема з принципу усної основи. У молодших класах кожне нове слово чи словосполучення спочатку включається в контекст для аудіювання, після чого кожен учень повинен принаймні декілька разів вимовити його. Після того як слово опановано в усній формі, його пропонують у читанні, а потім і на письмі. У старших класах значну увагу приділяють формуванню пасивного запасу з метою розширення можливостей читання. Зазначена категорія лексичних одиниць подається за допомогою зорового образу. Слово сприймається спочатку у друкованій формі, вимовляється, а у процесі подальшої роботи школярі засвоюють його слуховий і, можливо, рукомоторний образи. Саме така послідовність дозволяє поступово переорієнтувати учня на більш самостійне читання і поповнення пасивного запасу за його рахунок.

Другим кроком на шляху до протидії забуванню лексичних одиниць іноземної мови є правильна семантизація нової лексики. При семантизації значень нових слів потрібно якомога уникати прямого перекладу. Хоча часто переклад є найдоступнішим і найлегшим способом семантизації нових лексичних одиниць, він несе в собі дві негативні риси:

1) дуже рідко буває так, що лексична одиниця іноземної мови в усіх своїх значеннях є аналогічною до значення рідного слова. Найчастіше іноземна лексична одиниця лише в одному-двох своїх лексичних значеннях є аналогічною слову на рідній мові. А для решти лексичних значень потрібні інші слова перекладу.

І в учня може виникнути хибне уявлення, що іноземне і рідне слово є абсолютно тотожними і взаємозамінними в усіх контекстах;

2) другою причиною для уникання перекладу при семантизації нової лексичної одиниці є той факт, що слово рідної мови заважає утворенню прямої асоціації між словом іноземної мови та поняттям. Оскільки слово рідної мови в цьому випадку перехоплює функцію номінації поняття, «відштовхуючи» іноземне слово від процесів мислення. Інакше кажучи, переклад може сприяти швидшому забуванню іноземного слова.

Замість перекладу іноді можна застосувати такі способи семантизації:

1. Візуальні засоби унаочнення. Ідеться про застосування предметів, предметних картин і малюнків типу кроки, імітації дій, спеціально створені ситуації, які демонструють взаємовідношення між об'єктами тощо. В такий спосіб можна пояснити слова, що позначають назви предметів, деяких їх якостей, дій, а також чималу кількість прийменників.

2. Словесне пояснення значень рідною чи іноземною мовами. Цей спосіб семантизації передбачає кілька варіантів:

а) розгорнуте визначення іноземною мовою. Певна річ, застосування його можливе за наявності в учнів необхідного рівня володіння мовою.

б) описове пояснення рідною мовою значення кожного нового слова. До цього способу можна вдаватися тоді, коли значення слів в іноземній і в рідній мовах не збігаються, а також для пояснення реалій.

в) використання словотворчих афіксів й інтернаціональних коренів, відомих учням, з метою пояснення значення нових слів;

г) використання синонімів і антонімів з метою семантизації нових слів та словосполучень.

3. Третім важливим кроком для покращення якості запам'ятовування лексичних одиниць є утворення сильного зв'язку між новим словом та його образним відображенням у свідомості учнів. Тому, як уже зазначено вище, рекомендується, щоб слова, які підлягають вивченню, не були довільно відібраними, а належали до певної лексичної теми або мали спільні ознаки у своєму семантичному значенні.

У роботі над лексикою іноземної мови варто розрізнити акт ознайомлення з словом чи словосполученням і процес його засвоєння. Акт ознайомлення передбачає одномоментний показ форми лексичної одиниці (її слухового, артикуляційного, зорового або рукомоторного образу) та її значення, що зумовлює появу у свідомості учня потрібних асоціацій між матеріальним і смисловим планами слова чи словосполучення.

Акт подачі лексичної одиниці є короткотривалим у часі і може повторюватись і двічі, і навіть тричі у разі застосування вчителем різних способів семантизації. Сам по собі він сприяє засвоєнню слова, проте не забезпечує володіння ним. Поширена у свій час помилкова думка що нібито слова можна засвоювати, як таблицю множення, породила погану практику, коли від учнів вимагали зазубрювати слова зі словничка і цим самим обмежували роботу над словом.

У дійсності ж засвоєння лексики є довготривалим процесом, що фактично не вичерпує себе протягом усього життя людини, адже сфера функцій значень слів у нашій свідомості постійно розширюється, при цьому формуються навички поєднувати їх з різними категоріями інших слів, вживати у інших контекстах тощо.

В умовах школи слово або словосполучення засвоюється міцно і продуктивно лише тоді, коли учень багаторазово використовує його у мовленні і зустрічається з ним у мовленні інших. Нове слово повинно «визрівати» у свідомості людини, поступово «злитись» з її мисленням.

Процес засвоєння лексичної одиниці поширюється як на форму, так і на значення її у різних контекстах.

Досвід засвідчує, що первинні навички володіння словом формуються на протязі декількох уроків. По-перше, це залежить від характеру слова (службово-структурні елементи вимагають більшої уваги, аніж повнозначні слова) і, по-друге, від складу груп й індивідуальних можливостей учнів. Порцію у 4-6 лексичних одиниць можна довести до такого рівня за 3-5 уроків. У разі, якщо лексичний матеріал призначений задля розширення пасивного словника, то його порція може бути збільшена, а час опрацювання навпаки скорочений. При цьому передбачається, що домашні завдання частково включатимуть лексичні вправи.

Процес засвоєння лексики передбачає також і відстрочене повторення, яке, в свою чергу, передбачає повторення кожної засвоєної дози матеріалу через 2-3 тижні після завершення первинного опрацювання.

Якщо врахувати середню тривалість опрацювання слів (чотири уроки) і середню кількість одиниць нового матеріалу протягом кожного уроку (п'ять одиниць), то стає очевидним, що у класі на кожному уроці опрацьовуватиметься до двадцяти лексичних одиниць.

Починаючи роботу над певною порцією матеріалу, учитель насамперед визначає його категорію – повнозначні або структурно-службові слова – і призначення – поповнення активного або пасивного запасу. Від цього значною мірою залежить вибір вправ як щодо кількості, так і характеру їх.

У старших класах у зв'язку з малою кількістю навчальних годин програмою не визначаються конкретні завдання щодо засвоєння лексики. Йдеться, перш за все, про утримання у пам'яті того запасу слів, який засвоєно у молодших класах. Проте це стосується усного мовлення і активного лексичного запасу.

Читання у старших класах розглядається як основний вид мовної діяльності і належне проведення його неефективне без поповнення пасивного словникового запасу. У відповідності з вимогами програми більшість текстів має мати країнознавче спрямування, що і визначає відповідний характер лексики.

Засвоєння лексики у старших класах робиться двома шляхами: 1) через її цілеспрямоване опрацювання перед проведенням ґрунтовного читання і 2) у процесі мимовільного запам'ятовування при ознайомлюючому читанні. В першому випадку лексику опрацьовують з допомогою вправ на формування навичок на протязі одного-двох уроків, з наступним домашнім письмовим завданням і опорою на словник. Таким чином нові слова закріплюються у процесі самого читання. У другому випадку розширення лексичного запасу відбувається за рахунок так званого потенціального словника.

Для вільного вживання слова у різноманітних ситуаціях спілкування слід використовувати вправи для формування лексичних навичок говоріння. Учні повинні багаторазово вживати нові слова у спеціально організованому спілкуванні. На уроці учні засвоюють групу слів, поєднаних певною розмовною темою, водночас кожне слово відпрацьовують окремо, причому важчі для засвоєння слова - довше.

Уперше лексичні вправи, які учитель розробляє самостійно, учні виконують на етапі ознайомлення з новими словами під час фронтальної роботи. Це відбувається під керівництвом учителя, за яким вони повторюють кожне нове слово, прочитуючи його з демонстраційної картки, потім вживають у реченнях, виконуючи імітативну вправу. Записавши нові слова до словника, учні продовжують вправлятися у їх вживанні. З цією метою вчитель пропонує їм вправи на підстановку, трансформацію, різні типи запитань, ігрові вправи тощо.

Так, під час засвоєння слів на тему «Професія» можна запропонувати таку ігрову ситуацію. Одні учні за допомогою пантоміми показують, ким вони хочуть стати, інші намагаються здогадатись і назвати професії. Також ефективна така ігрова ситуація: учитель розподіляє клас за двома групами учні і кореспонденти. Кореспонденти «загубили» свої блокноти і запитують кожного з учнів, ким вони хочуть бути, намагаючись запам'ятати. Потім відбувається змагання кореспондентів: хто точніше запам'ятав майбутні професії учнів. Щоб дати змогу кожному учневі вимовити нові слова, роботу можна завершити вправою, у якій вони хором називають обрану професію.

На наступних уроках робота над новими словами спрямовується на формування вмінь діалогічного та монологічного мовлення. До поданих раніше у розмовній темі слів вчитель додає нові, що дає змогу розширити коло комунікативних ситуацій.

Розвиткові лексичних репродуктивних навичок сприяє синхронна робота в парах із використанням роздавальних карток, які містять вербальні і невербальні опори. За 10–12 хв. цієї роботи учні неодноразово артикулюють значну кількість слів на певну тему або групу тем. Після виконання вправ з опорою на малюнки та графічні образи слів учні починають виконувати комунікативні вправи: розповідати про себе, своїх рідних і друзів. Їхнє мовлення стає природнішим, наближаючись до реального спілкування, що ґрунтується на внутрішніх психічних образах та уявленнях.

Ефективними є рольові ігри, у яких учні виконують різні соціальні ролі (наприклад, гості з іншої школи, друзі по листуванню, кореспонденти, туристи, екскурсоводи, представники інших професій тощо). Такі вправи зазвичай викликають емоційне піднесення, їх із задоволенням виконують учні різних класів. Учитель повинен стежити, щоб однакові соціальні ролі не повторювались часто.

Рольову гру можна проводити на тренувальному і мовленнєвому етапах засвоєння лексики.

Ігрові ситуації та рольові ігри застосовують на дотекстовому, текстовому і післятекстовому етапах навчального циклу. Тематичні та міжтематичні тексти слугують додатковим джерелом ситуацій спілкування, у яких закріплюються та удосконалюються лексичні навички говоріння.

Формування лексичних навичок читання.

Окрім репродуктивного лексичного мінімуму школярі мають оволодіти певним запасом слів, який є необхідним для розуміння прочитаного, тобто рецептивною лексикою. Для її засвоєння потрібні інші асоціації, аніж під час оволодіння репродуктивною лексикою: школярі переходять від форми (чи графічного образу) слова до його значення.

З метою підвищення ефективності процесу засвоєння нових слів вчитель повинен записати їх на дошці, пояснити значення, а потім чітко вимовити вголос, а учні хором повторити. Оскільки у тексті слово пов'язане з іншими словами, необхідно вчити сприймати його у контексті: спочатку в словосполученнях, потім у реченнях. Учні мають декілька разів прочитати слова вголос і зрозуміти їх, що сприятиме правильному сприйняттю слова і під час читання мовчки.

Слова, які можна зрозуміти в тексті без спеціального вивчення з опорою на мовний здогад, становлять потенційний рецептивний словниковий запас учнів.

Існують такі джерела його формування:

1. Знання словотворчих елементів слів.

Англ.: useless, helpful, helpless, helplessness, satisfy, satisfaction, dissatisfaction, changeable;

2. Знання інтернаціональної лексики.

Англ.: fact, attack, doctor, address, interest, guest, profession, publish, secretary, reform, film;

3. Розуміння значення слова з контексту.

Англ.: Half a million people inhabit our town (значення для слова inhabit підказується словами people і town).

4. Розуміння значення слова через співвідношення семантичних структур багатозначних слів іноземної і рідної мов.

Англ.: hand (рука) > the hands of the clock (стрілки годинника).

5. Знання конверсії - продуктивного способу словотвору в англійській і німецькій мовах. Одне й те саме слово може виступати у ролі різних частин мови без зміни форми.

Англ.: Don't cut bread with this knife. The cut is deep enough;

Засвоївши слово cut (wander) як дієслово, учні легко розпізнають його у значенні іменника: поріз (похід).

Способи самостійного розуміння слів учням слід пояснити. Перед читанням наданого тексту учитель спочатку показує, як можна самостійно зрозуміти інтернаціональне, багатозначне, або похідне слово у новому значенні. Потім він пропонує учням самим зрозуміти значення двох чи трьох слів із тексту і роз'яснити, як вони це зробили. Подібні вправи створюють серед учнів психологічну установку, яка сприяє самостійному розкриттю значень слів, які вони не вивчали та розвиває мовний здогад.

У текстах для читання є слова, для розуміння яких слід користуватися словником. Це вимагає спеціальних умінь, які слід формувати від початку самостійного читання школярами текстів. Формування умінь передбачає виконання наступних операцій:

1. Визначення початкової форми слів (для дієслова це інфінітив, для іменника це однина, для прикметника це позитивний ступінь порівняння).

2. Віднайдення у словнику слова з відповідним індексом (англ.: n., v., adj., adv., prep., нім.: a, f, m, n; vi, ut, adu., präp., Нанр.: aufquellen vi(s) розбухати, Verater m -8, poradnik). Граматичний статус слова встановлюють через зрозуміння структури речення.

3. Вибір з декількох значень багатозначного слова такого, що відповідає контексту. Перед тим, як обирати правильне значення слова, учень має осмислити речення, абзац, главу тощо.

Вправи для вироблення таких умінь слід виконувати у класі під керівництвом вчителя перед читанням тексту. Розвиток мовного здогаду сприятиме самостійному вдосконаленню умінь читання після закінчення навчання у школі.

Процеси формування фонетичних, граматичних і лексичних навичок тісно взаємопов'язані. Виокремити їх можна лише теоретично. Ці процеси трансформуються у навчання видів мовленнєвої діяльності (читання, письмо, аудіювання, говоріння), у яких навички повинні функціонувати як автоматизовані компоненти.

Під поняттям «лексика» зазвичай розуміють слова і словосполучення. Більшість слів багатозначні, і коло їх значень конкретизується лише у мовленні. Відірване від живої мови слово володіє лише потенційними можливостями асоціюватись з тими або іншими одиницями мислення (поняттями). Відтак, сучасна методика вимагає, щоб слова і словосполучення засвоювались не у ізольованому (відірваному від тексту) вигляді, а у єдності трьох аспектів – лексики, граматики і фонетики.

Розрізняють активний і пасивний лексичний запас. Перший – порівняно обмежений. Він формується у результаті всебічного ґрунтовного опрацювання матеріалу і використовується у висловлюваннях і на письмі. Пасивний запас значно ширший, і на його основі будується процес читання і сприймання чужого мовлення органами слуху.

Проблема поділу лексики на активну і пасивну стоїть особливо гостро у старших класах. Якщо учитель намагається розвивати усне мовлення на базі текстів, то тим самим він залучає до нього і ту лексику, що фактично тут не вживається. За таких обставин важко сформувані стійкі навички оволодіння лексикою.

Названі дві категорії лексичного матеріалу перманентно змінюються, зокрема розширюються у міру збагачення досвіду людини. При навчанні іноземних мов кожна з них потребує окремої уваги і формується протягом усього періоду навчання дитини.

Не менше значення у плані методики викладання має й поділ лексики на повнозначні і службово-структурні слова.

До перших звичайно відносяться іменники, прикметники і дієслова, крім допоміжних і модальних. Вони складають переважну більшість словника, проте мають порівняно низьку частотність вживання у тексті. Наприклад, у німецькій мові ці слова становлять 41,6% його одиниць. Дуже низькою є частотність іменників, які означають конкретні назви.

До розряду службово-структурних відносяться так звані «малі слова», що оформляють речення і виражають скоріше функцію, аніж значення. Науковий аналіз тексту показує, що вони мають універсальне застосування, на відміну від повнозначних, що виявляють активність лише у рамках певної теми. В англійській мові, для прикладу, до них увійдуть займенники, прийменники, допоміжні і модальні дієслова, артиклі, а також числівники і сполучники.

Частка службово-структурних слів у словнику дуже скромна, зате частотність їх у тексті досить висока і практично дорівнює частотності повнозначних слів (близько 41% для німецької мови).

Підраховано також, що на 100 звичайних речень у англійській мові може бути до 200 займенників, 300 прийменників і до 100 інших слів цієї категорії. Разом це становить приблизно 600 службово-структурних слів на кожні 100 речень.

Врахування частини службово-структурних слів у мовленні має велике значення для методики навчання іноземної мови. Зокрема, мова йде про те, що учитель має насамперед дбати про їх засвоєння. Ці слова треба вводити якнайраніше і систематично працювати над їх засвоєнням учнями.

Поряд з умовно-комунікативними у процесі засвоєння ЛО застосовуються також і некомунікативні вправи:

а) на засвоєння форми і значення ЛО:

- повторення слів, словосполучень і мовленнєвих кліше за вчителем або диктором з виділенням наголосу, важкого звука та звукосполучення;
- згадування і називання слів з певною орфограмою, афіксом;
- групування слів за різними формальними ознаками, частинами мови, словотворчими компонентами тощо;
- розташування слів у алфавітному порядку;
- згадування і називання усіх видових понять при визначенні певного родового поняття (наприклад, меблі – шафа, стіл, стілець тощо);
- вибір з ряду слів того слова, яке відповідає (або не відповідає) поточній темі;
- заповнення пропусків у реченнях відповідними за змістом словами;
- називання слова за його зображенням або дефініцією;
- вибір синоніма або антоніма, еквівалента рідною мовою до визначеного слова чи словосполучення з кількох даних;

б) на засвоєння учнями сполучуваності слів:

- складання словосполучень з окремих слів;

- розширення речень за рахунок означень до виділених в тексті іменників, додатків до дієслів-присудків та ін.;
- називання іменників, які можуть вживатися з даним дієсловом, прикметників – з даним іменником тощо;
- вилучення слова (з ряду слів), яке не поєднується з ключовим словом;
- знаходження еквівалентів у рідній мові до даних усталених словосполучень іноземної мови.

Репродуктивний словник є потужним фактором у розширенні доступу до ширшого кола текстів та забезпеченні більш глибокого їх розуміння, тому йому належить визначна роль у формуванні загального словникового запасу будь-якої людини, що опановує іноземні мови.

В основі вправ з формування репродуктивного словника перебувають певні методичні прийоми. На засвоєння таких прийомів спрямовані такі методичні прийоми як вибір лексичних одиниць, групування й переклад лексичних одиниць, співвіднесення ЛО іноземною мовою з їх еквівалентами рідною мовою. На опанування прийомів мовленнєвої здогадки спрямовані наступні методичні прийоми: умовивід, переклад речень рідною мовою тощо. На комплексне застосування прийомів мовної й мовленнєвої загадки на рівні тексту спрямовані читання та аудіювання текстів.

Наголошено, що комплекс для формування репродуктивного словника містить вправи для навчання розумінню: інтернаціональних слів; похідних і складних слів; багатозначних слів; конвертованих слів та слів з контексту. Створення раціонального комплексу вправ у даному руслі є ключем для вирішення проблеми формування репродуктивного словника учнів.

Комплекс вправ для формування репродуктивного словника з іноземної мови має відповідати таким методичним вимогам як відповідна номенклатура та послідовність вправ, розташування навчального матеріалу.

Визначено, що першим кроком на шляху до запобігання забуванню нової лексичної одиниці є методично правильне її подання (поняття форми). Другим кроком на шляху до протидії забуванню лексичних одиниць іноземної мови є правильна семантизація нової лексики. При семантизації значень нових слів потрібно якомога уникати прямого перекладу. Третім важливим кроком для покращення якості запам'ятовування лексичних одиниць є утворення сильного зв'язку між новим словом та його образним відображенням у свідомості людини.

З'ясовано, що процес формування репродуктивного словника складається з трьох взаємопов'язаних і взаємозумовлюючих один одного етапів: етап ознайомлення (презентація) учнів з новими лексичними одиницями; етап автоматизації дії учнів з новими лексичними одиницями; етап вдосконалення дії учнів з лексичними одиницями. Розвиток навичок розширення репродуктивного словника – довготривалий поетапний процес, у ході якого в учнів виникає та розвивається стійкий інтерес до іноземної мови.

Виявлено, що в основі вправ з формування репродуктивного словника знаходяться певні методичні прийоми. Для засвоєння прийомів мовної здогадки використовуються такі методичні прийоми як вибір лексичних одиниць, групування і переклад лексичних одиниць, співвіднесення лексичних одиниць англійською мовою з їх еквівалентами рідною мовою. Для засвоєння прийомів мовленнєвої здогадки використовуються такі методичні прийоми: умовивід, переклад речень рідною мовою тощо.

На комплексне застосування прийомів як мовної так і мовленнєвої загадки на рівні тексту спрямовані читання та аудіювання тексту.

Наголошено, що комплекс вправ для формування репродуктивного словника з іноземної мови має відповідати таким методичним вимогам як відповідна номенклатура та послідовність вправ, розташування навчальних матеріалів. Комплекс для формування репродуктивного словника має містити вправи для навчання розуміння: похідних та складних слів; інтернаціональних слів; конвертованих слів; багатозначних слів; слів з контексту. Створення раціонального комплексу вправ у даному руслі є ключем для вирішення проблеми формування репродуктивного словника учнів.

Зростання бажання сучасної молоді користуватися іноземною мовою як засобом спілкування спонукає методистів і лінгводидактів до пошуку нових теоретично обґрунтованих і практично розроблених шляхів та форм удосконалення якості іншомовних мовленнєвих умінь учнів.

Одним із засобів удосконалення іншомовних мовленнєвих можливостей особистості є формуванні іншомовного репродуктивного словника, який за певних умов навчання може трансформуватися в активний словник учнями, таким чином, значно розширити їхні можливості читання автентичної літератури, говоріння з носіями мови і писемного ділового спілкування. Чітка уява щодо структурного принципу складу і меж іншомовного репродуктивного словника збільшує можливість вдосконалення процесу оволодіння іншомовним спілкуванням, а також сприяє розвитку лексичної компетенції тих, кого навчають, за рахунок оволодіння новими лексичними одиницями.

Репродуктивний словник є потужним фактором у розширенні доступу до ширшого кола текстів та забезпеченні більш глибокого їх розуміння, тому йому належить визначна роль у формуванні загального словникового запасу будь-якої людини, яка займається вивченням іноземних мов. Тому проблема формування іншомовного репродуктивного словника сьогодні має досить вагоме значення в процесі викладання іноземних мов.

Таким чином, засвоєння лексики є довготривалим процесом, що не вичерпує себе протягом всього життя людини, адже сфера функцій і значень слів у нашій свідомості постійно розширюється, при цьому формуються навички поєднувати їх із різними категоріями інших слів, вживати в інших контекстах. Сучасний етап навчання іноземним мовам, основною характеристикою якого є диверсифікація варіантів вивчення предмета, вимагає привести вивчення предмета у відповідність до етапів навчання. Це повинно стосуватися не тільки об'єму мовного та мовленнєвого матеріалу, але і визначення пріоритетів у виборі видів діяльності, що формують репродуктивний словник учнів.

ВИСНОВКИ

1. На підставі аналізу наявних у науковій літературі матеріалів, різних наукових підходів для розвитку репродуктивного словника учнів старших класів визначили цілісну систему знань, умінь та навичок для використання мови.

Формування репродуктивного словника учнів старших класів доцільно здійснювати на основі компетентнісного, особистісно-діяльнісного, комунікативного, лінгвістичного, текстоцентричного, соціолінгвістичного та соціокультурного підходів.

Обґрунтовано та експериментально апробовано лінгводидактичну модель та методику формування лінгвістичної компетенції учнів старших класів загальноосвітніх шкіл, яка полягає у лінгвістично - спрямованому формуванні лексичної компетенції. Оптимальним підходом до навчання іноземної мови визначено особистісно-діяльнісний, який ставить у центр системи навчання учня, його інтереси та бажання.

Конкретизовано типові для оволодіння іноземної мови етапи організації навчання, способи, мовленнєві дії, операції, які входять до складу цих дій та розроблено їх алгоритми. Характерним способом засвоєння іноземної мови учнями старшої школи на першому етапі: ознайомлення та освоєння нових педагогічних матеріалів, платформ, тактик та стратегій, на другому – учні під контролем учителя-методиста входять в щоденний режим вивчення іноземної мови методом «занурення».

Висунуто й обґрунтовано принципи відбору іншомовного навчального матеріалу для навчання іноземної мови: принципи фільтрації актуальної інформації, поступовості, врахування вимог і фінальних цілей у вигляді набутих компетенцій.

2. На основі узгодження часових можливостей і особливостей учнів старших класів до засвоєння складових іноземної мови за короткий проміжок часу, розроблені теоретичні основи навчання іноземної мови у загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов, які забезпечують успішне формування у них лінгвістичних компетенцій та репродуктивного словника на рівні користувача B2+.

Визначено предметний і процесуальний зміст навчання іноземної мови, здійснено розподіл і порціювання матеріалу на кожному етапі навчання.

Оптимальним для формування репродуктивного словника учнів старшої школи визначено раціональне поєднання дидактичних (послідовності й систематичності, активності, індивідуалізації, творчості, наочності) та методичних (комунікативності, автентичності навчального матеріалу, технічного інформаційно-комунікаційного забезпечення) принципів.

Формування лінгвістичної компетентності учнів має відбуватися в процесі оволодіння ними чотирма основними видами мовленнєвої діяльності аудіюванням, говорінням, читанням і письмом.

Формування стратегічної компетенції в ході навчання аудіювання відбувається в три етапи: виділяється початковий, основний та просунутий етап. Нами запропонована система вправ для аудіювання, яка складається із комбінацій програм та платформ які структуруються за рівнем складності.

У процесі навчання читання у учнів формуються вміння оперувати рецептивними стратегіями (планування, виконання, оцінювання та корекції) та стратегіями смислової компресії. Нами розроблено комплекс вправ, спрямованих на формування стратегічної компетентності в ході навчання читання.

Формування стратегічної компетенції учнів під час навчання говоріння відбувається в ході виконання комплексу вправ, спрямованих на розвиток умінь застосовувати прямі та непрямі стратегії в діалогічному та монологічному мовленні. Використовуючи запропоновану нами стратегію побудови відповідей та запитань учні мають змогу будувати точну, розгорнуту, правильну за структурою відповідь, яка повністю розкриває зміст поставленого питання, та у свою чергу мають змогу вільно будувати всі види запитань використовуючи вивчені структури та лексику.

Окрім того, запропонований нами метод, який полягає у наявності у структурі уроку «Speaking club» дозволить учням тренувати висловлення власної думки на запропоновану тему, що у свою чергу обумовить практичне закріплення вивченого матеріалу та формування найголовнішої комунікативної компетенції.

Формування стратегічної компетентності під час навчання писемного мовлення найбільш ефективно відбувається в ході навчання учнів вирішувати ті завдання, які постануть перед ними у реальному житті, а саме написання різних видів листів та есе.

3. Розроблено систему вправ для навчання іноземної мови у загальноосвітніх навчальних закладах і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов, яка складається, відповідно до кількості виділених і науково обґрунтованих рівнів розвитку репродуктивного словника з чотирьох практичних підсистем вправ, метою яких є формування лінгвістичної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів і спеціалізованих шкіл із поглибленим вивченням іноземних мов на рівні: «A1», «A2», «A2+», «B1», «B2», «B2+».

Специфікою методики формування репродуктивного словника є соціокультурна орієнтованість, яка реалізується в оволодінні учнями соціокультурною лексикою, яка зустрічається в текстах означеної спрямованості, розвиток навичок сприймання автентичних текстів та аудіозаписів соціокультурної та лінгвокраїзнавчої тематики з відображенням важливої автентичної інформації, здібності писати листи, есе, описувати явища на різні теми та створювати тексти вирішуючи поставлені завдання, навичок і вмінь говоріння в ситуаціях, які моделюють комунікативні умови занурення в іншомовне соціокультурне середовище використовуючи нові платформи.

Означені чинники стали базою до розробки відповідної системи вправ, до якої увійшли 4 підсистеми, спрямовані на формування мовленнєвих компетентностей у читанні, аудіюванні, говорінні, письмі і 3 групи вправ, якими передбачено розвиток лексичних компетенцій.

Доведено переваги використання віртуальних платформ для формування в учнів старшої школи репродуктивного словника над друкованими, виокремлено класифікаційні ознаки та функції електронних програм у навчанні учнів англійської мови.

Встановлено та науково обґрунтовано шість проміжних рівнів репродуктивного словника: «A1», «A2», «A2+», «B1», «B2», «B2+». Конкретизовано проміжні та кінцеві цілі і завдання навчання іноземної мови всіх проміжних етапах.

Практично доведено, що використання платформ Android 10/Q code, iOS (14.0.1), YouTube (LLC), World Wide Web позитивно впливає на формування активного та пасивного репродуктивного складу англійської мови з точки зору встановлення їх вихідного рівня, динаміки розвитку та результату складання незалежного тесту на визначення лексичного запасу.

Проведене за створеними навчально-методичними комплексами дослідне навчання свідчить про спроможність нового методу забезпечувати високу мотивацію учнів до вивчення іноземної мови, їх всебічний розвиток та формування репродуктивного словникового складу до рівня B2+.

Для того щоб вирішити ситуацію яка склалася на цей час нам терміново слід виставити найвищий рівень складності відповідно до міжнародних стандартів, зрозуміти, що найголовніше у вивченні англійської мови – це результат, який полягає у складанні ДПА, ЗНО та міжнародних екзаменів IELTS Academic та IELTS General на найвищий рівень, а також фактична можливість використовувати мову без попередньої підготовки у всіх чотирьох практичних полях. Для досягнення поставлених цілей нам необхідно кардинально змінити метод навчання та вивчення мови, розробити нову ціннісно-мотиваційну систему, та опанувати принцип Малкольма Гладуелла.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артемьева Л.В. Использование мультимедийных средств в обучении иностранным языкам / Л.В. Артемьева. – М., 2010. – 215 с.
2. Асоцяц П.Г., Синекон О.С. Використання інтерактивних технологій з коп'ютерною підтримкою для навчання англійської мови // VII Міжнародна науково-методична конференція «Вища техніка освіти: проблеми та перспективи розвитку в контексті Болонського процесу», 21-22 вересня 2007 року. – К.: НТУУ «КПІ», 2007. – С. 230-246.
3. Балюта Е.Г. Нова лексика та фразеологія англійської мови сфери охорони довкілля: структурно-семантичні і функціональні параметри: автореф. дис. канд. філ. наук: 10.02.04 Одеса, 2007. 21 с.
4. Бех П.О., Бирхун Л.Б. Концепція викладання іноземних мов в Україні // Іноземні мови. – 1996. - №2. - С.3-8.
5. Богусевич Н. В. Формування потенційного словника учнів основної і старшої загально-освітньої школи під час читання / Н. В. Богусевич, В. В. Сорока // Іноземні мови. 2011. – № 2. – С. 10 – 15.
6. Богусевич Н. В., Сорока В. В. Формування репродуктивного словника учнів основної і старшої загальноосвітньої школи під час читання / Н. В. Богусевич, В. В. Сорока // Іноземні мови. - 2011. - № 2. - С. 10-15.
7. Богусевич Н.В. Комплекс вправ для формування потенційного словника в учнів основної і старшої школи [Текст] / Н. В. Богусевич, В. В., Сорока // Іноземні мови: наук.-метод. журн. / Київ, нац. лінгв. ун-т: - К.: Вид-во "Ленвіт", 2013. - N 1. – С. 10-16.

8. Бойчук Г.М. Лексичні вправи для розвитку комунікативної компетенції. 9-10 класи [Текст] / Г. М. Бойчук // Англійська мова та література: наук.-метод. журн. - Х.: Видав, група "Основа", 2013. - N 34/35/36. - С. 47-49.
9. Бориско Н. Ф. Концепція учебно-методического комплексу для практичної мовної підготовки учителів англійської мови (на матеріалі інтенсивного навчання): [монографія] / Н. Ф. Бориско. – Київ: Вид. центр КГЛУ, 1999. – 268 с.
10. Борщ О.В. Формування репродуктивного рецептивного словника учнів старшої школи [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://lib.ndu.edu.ua/dspace/bitstream/123456789/236/1/220_Zbirnik_Naukovih_prac.PDF
11. Верба Л.Г. Порівняльна лексикологія англійської та української мов : посібник для переклад. відділень вузів. Вінниця : Нова книга, 2003. 160 с.
12. Волкова Г.К. Організація навчання учнів мовної здогадки про значення стійких словосполучень англійської мови // Методика викладання іноземних мов. – 1992. – Вип. 20. – С. 110-115.
13. Врabelь Т.Т. Словотворча прагматика у сучасній англійській мові: автореф. дис. . канд. філол. наук: спец. 10.02.04 – «Германські мови». Донецьк, 2005. 16 с.
14. Глушкова Н.С. Авторські цікаві вправи [Текст] /Н: Глушкова // Іноземні мови в сучасній школі: наук.- метод. журн. / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, держ. інформац. -вироб. п-во. – К.: Педагогічна преса, 2012. - N 6, – С. 57-61.
15. Гулій Т. Розвиток потенційного словникового запасу при вивченні англійської мови [Текст] / Т. Гулій // Відкритий урок: розробки, технології, досвід: освіт. наук.-метод. журн. - К.: Пед. вид-во "Пляди", 2015. - N 9/10. - С. 29-31.

16. Гулій Т. Розвиток репродуктивного словника учнів // Матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції "Поєднання інноваційних і традиційних технологій навчання української та іноземних мов як чинник забезпечення дієвості знань", 23 жовтня 2015 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://conf.htei.org.ua/wp-content/uploads/2015/11/konf-oktaubr2015.pdf>
17. Державний освітній стандарт з іноземної мови (загальна середня освіта) V-IX класи / керівн. автор. колективу С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 1998. – 32 с.
18. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. – К.: КНТ, 2004. – 88 с.
19. Дичківська І.М. Іноваційні педагогічні технології / І.М. Дичківська. – К.: Академвидав, 2004. – 352 с.
20. Друзь Г. О. Раціоналізація процесу засвоєння іншомовної лексики / Г. О. Друзь // Рідна школа. – 2002. – № 1. – С. 61–65.
21. Друзь Г.О. Раціоналізація процесу засвоєння іншомовної лексики // Рідна школа. – 2002. – № 1. – С. 61-65.
22. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / перекл. з англ. ; наук. ред. укр. видання докт. пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – Київ : Ленвіт, 2003. – 273 с.
23. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. українського видання доктор пед.наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К. : Ленвіт. – 2003. – 273 с.
24. Задорожна І. П. Засади організації самостійної роботи майбутніх учителів з оволодіння англomовною комунікативною компетенцією: «Теорія і методика навчання» / І. П. Задорожна. - К., 2012. - 44 с.

25. Зацний Ю.А. Сучасне англомовне суспільство і розвиток словникового складу англійської мови. Запоріжжя : Запорізький національний університет, 2006. 443 с.
26. Збірник завдань для державної атестації з англійської мови : 9 кл. / уклад.: О. Я. Коваленко, С. В. Голобородько. – К.: Генеза, 2010. 208 с.
27. Казачінер О.С. Сучасні форми та методи навчання англійської мови / О.С. Казачінер. – Х. : Вид. група «Основа», 2010. – 112 с.
28. Кирніцька Л.В. Вправи для вивчення лексики за мовленнєвими ситуаціями спілкування (9 клас, за . підручником О. Карп'юк) [Текст] / Л. В. Кирніцька // Англійська мова та література : наук.-метод. журн. - Х.: Видав, група "Основа", 2013: - N 10. - С. 25-35.
29. Книга вчителя іноземної мови: Довідниково-методичне видання/ уряд. О.Я. Коваленко, І.П. Кудіна - Харків: 2006. – 416 с.
30. Ковриго С.Б. Про використання прислів'їв і приказок у навчальному процесі [Текст] / С. Б. Ковриго // Англійська мова та література: наук.-метод. журн. - Х.: Видав. група "Основа"; 2013 - N 34/35/36; -С. 37-42.
31. Коряковцева Н. Ф. Теория обучения иностранным языкам: продуктивные образовательные технологии: [учеб. Пособие для студ. лингв. фак. высш. учеб. заведений] /Н. Ф. Коряковцева. - М.: Издательский центр «Академия», 2010. 192 с.
32. Крупник К.И. Понимание текстов, содержащих неизученную лексику / К.И. Крупник // Иностранные языки в школе. – 1966. – №6. – С. 27-34.
33. Лавриненко О. Л. Проблема забування лексики у процесі викладання іноземної мови та шляхи протидії забуванню [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/natural/Nvnu/filolog/2007_3/2/3.pdf

34. Логвіна С. А. Дидактичні принципи формування англомовного репродуктивного словника учнів / С. А. Логвіна, Е. М. Сахно // Наука і освіта. - 2012. - № 1. - С. 32-35.
35. Логвіна С. А. До проблеми трактування поняття "іншомовний репродуктивний словник" / С. А. Логвіна // Вісн. Черкас. ун-ту. Сер. Пед. науки. - 2010. - Вип. 176. - С. 88-92.
36. Логвіна С. А. Педагогічна модель процесу формування репродуктивного англомовного словника / С. А. Логвіна // Наука і освіта. - 2011. - № 5. - С. 24-29.
37. Луняка, Людмила. Шляхи збагачення словникового запасу учнів [Текст] / Л. Луняка // English. Language. Culture. Weekly. Сер., Шкільний світ: Англ, мова та культура: тижневик для вчителів та всіх, хто вивчає мову. - К.: СПД-ФО Мосієнко, 2014. - N 17. С. 4-7.
38. Любченко О. С. Використовуємо англійські, прислів'я та фразеологізми / О. С. Любченко. – Х. : Основа, 2012: – 80 С.
39. Мартинова Р. Ю. Цілісна загальнодидактична модель змісту навчання іноземних мов : [моногр.] / Раїса Юріївна Мартинова. – К. : Вища шк., 2004. – 454 с.
40. Махачашвілі Р.К. Лінгвофілософські параметри інновацій англійської мови в техносфері сучасного буття : монографія / Запоріж. нац. ун-т. Запоріжжя : ЗНУ, 2008. 204 с.
41. Мелконян В., Богдан А. Навчально-методичний посібник до практичних занять з методики викладання англійської та німецької мов: - Херсон: Айлант, 2000. – 60 с.
42. Методика викладання іноземних мов в середніх навчальних закладах : підруч. [для студ. вищ. навч. закл. освіти] / [Ніколаєва С.Ю., Бігич О.Б., Бражник Н. О. та ін.]. – К. : Ленвіт, 2002. – 328 с.

- 43.Методика навчання іноземних мов і культур: теорія і практика: підручник для студ. класичних, педагогічних та лінгвістичних університетів / [О. Б. Бігич, Н. Ф. Бориско, Г. Е. Борецька та ін.]; за загальн. ред. С. Ю. Ніколаєвої. К.: Ленвіт, 2013. – 590 с.
- 44.Морська Л.І. Теорія та практика методики навчання англійської мови / Л.І. Морська. – Тернопіль: Астон, 2003. – 348с.
- 45.Наседкіна О.О. Завдання з теми "Спорт" для перевірки мовленнєвої компетенції учнів 9-11 класів (читання, говоріння) [Текст] і О. О. Наседкіна // Англійська мова та, література: наук.-метод. журн. - Х.: Видав, група "Основа", 2013. - N 5. - С. 37-39.
- 46.Несвіт А. М. Англійська мова. Ми вивчаємо англійську мову. 10 клас: підручник для 10-го класу загальноосвітніх навчальних закладів / А. М. Несвіт. – К.: Генеза, 2007. – 256 с.
- 47.Низенко К.М. Testing Vocabulary Skills [Текст] / К. М. Низенко // Англійська мова та література : наук.-метод. журн. - Х.: Видав, група "Основа", 2016. т N 1/2/3. г С. 40-51.
- 48.Ніколаєва С.Ю. Методика викладання іноземних мов у середніх навчальних закладах. – К.: Ленвіт, 2002. – С. 92-105.
- 49.Олійник Т. О. Особливості формування навчально-стратегічної компетентності / Т. О. Олійник // Іноземні мови, - 2013. - №4. - С. 9-20.
- 50.Остапченко, Олена. Тест-гра як засіб збагачення словникового запасу старшокласників [Текст] / О.Остапченко // Українська мова й література в сучасній школі. - К.: Педагогічна преса, 2013. - N 10. - С. 36-41.
- 51.Пінчук В.А. Навчання лексики на уроках англійської мови з урахуванням вікових особливостей учнів [Текст] / В. Пінчук // Іноземні мови в школах України: К.: Педагогічна преса, 2015. - N 1. - С. 10-14.

- 52.Плахотник В.М. Навчання іноземних мов в середній школі: концепція та її реалізація // Іноземні мови. – 1995 .- №1. – С. 9-12.
- 53.Подосиннікова Г. І. Методична характеристика інтерактивного навчання іноземних мов / Г. І. Подосиннікова. - К.: ТОВ «Видавниче підприємство «Едельвейс», 2012. – С. 196-208.
- 54.Подосиннікова Г.І. Розвиток навчальної автономії старшокласників у процесі формування англомовної лексичної компетентності [Текст] / Г. І. Подосиннікова, С. М. Мельник // Іноземні мови: наук.-метод. журн. / Київ. нац. лінгв. ун-т. - К.: Вид-во "Ленвіт",2016. -N 1, - С. 9-14.
- 55.Прилепська Н.О. Antonyms [Текст] / Н. О. Прилепська, Н. В. Бурлай // Англійська мова та література: наук.- метод. журн,- Х.: Видав, група "Основа", 2010. - N29. - С. 27-32.
- 56.Прилепська Н.О. How to Study the Multy-Word Verbs at School [Текст] / Н. О. Прилепська, Л. В. Йожик // Англійська мова та література: наук.-метод. журн. - Х.: Видав, група "Основа", 2011. - N 22/23. - С. 55-60.
- 57.Програми для загальноосвітніх навчальних закладів та спеціалізованих шкіл з поглибленим вивченням іноземних мов. Іноземні мови 2-12 класи. К.:“Ірпінь”, 2005. – 208 с.
- 58.Сергіюк Н.О. Вивчення лексики на уроках англійської мови [Текст] / Н. О. Сергіюк // Англійська мова та література: наук.- метод. журн. - Х.: Видав "Основа", 2018. - N 10/11. - С. 23-25.
- 59.Скляренко Н. К. Сучасні вимоги до вправ для формування іншомовних мовленнєвих навичок і вмінь / Н. К. Скляренко // Іноземні мови. – 1999. – № 3. – С. 3–7.
- 60.Соловова Е. Н. Методика обучения иностранным языкам. Базовый курс: Пособие для студентов педагогических вузов и учителей. – М.: АСТ- Астрель, 2009. – 240 с.

61. Соломко З.К. Рецептивна лексична компетентність у складі фахової іншомовної комунікативної компетентності [Текст] / З. К. Соломко, // Науковий часопис національного педагогічного університету імені \ М. П. Драгоманова. Сер., Педагогічні науки: реалії та перспективи ; зб. наук. пр. / М-во освіти і науки\України. - Київ : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2018. - N 60 т. 2. - С. 137-141.
62. Сукманюк, Галина. Use the Words Properly [Текст] / Г. Сукманюк // Іноземні мови в школах України : наук.- метод. журн. / М-во освіти і науки України, держ. інформац.-вироб. п-во. - К.: Педагогічна преса, 2016. - N 3.- С. 58-63.
63. Тарнопольський О.Б. Методика навчання іншомовної мовленнєвої діяльності у вищому мовному закладі освіти: [навч. посіб.] / Тарнопольський О.Б. – К.: Інкос, 2006. – 248 с.
64. Ткачик О.В., Роговська Н.В. Шляхи поповнення лексичного складу сучасної англійської мови. Вісник. 2017. № 9. С. 36-40.
65. Фоломкина С.К. Обучение чтению на иностранном языке / Фоломкина С.К. – М.: Высшая школа, 1987. – 207 с.
66. Шамов А. Н. Когнитивная парадигма в обучении лексической стороне иноязычной речи: [монография] / А. Н. Шамов. – Нижний Новгород : НГЛУ им. Н. А. Добролюбова, 2009. – 242 с.
67. Шевченко О.Ю. Unit Syllabus "Mass Media. Newspapers and Magazines. The Internet" [Текст]: (8 form): [дидактичний матеріал] / О. Ю. Шевченко // Англійська мова та література : наук.-метод. журн. - Х.: Видав. група "Основа", 2018. - N 34/35/36. - С. 21-42.
68. Шиліна, Альона Геннадіївна. Використання ресурсів мережі Інтернет у рамках інтерактивного навчання на заняттях з англійської мови у немовних ВНЗ [Текст] / А. Г. Шиліна// Молодий-вчений : наук, журн, - Херсон : Гельветика, 2016. -N 11 ч. 3; С. 532-535.

69. Ямшинська Н.В. Навчання лексичних одиниць на заняттях з іноземної мови [Електронний ресурс] режим доступу: www.rusnauka.com29 – DWS_2012/philologia
70. Barrett B. The Internet and Business English / B. Barrett. – Oxford: Sbmertown Publishing, 2003. – 198 p.
71. Bates E. I. Language and context. The equisition of pragmatics. – N.Y. – L., 2010. – 320 p.
72. Best Vocabulary Learning Tips [Текст] / Англійська мова. Усе для репетитора: наук.- метод, журн. - X. і Основа, 2016.-N 10. - С. 8-9
73. Building English Skills/ Ed. by J. Little. – Illinois: McDougal, Littell & Company. 1985. – 543 p.
74. Case A. The advantages and disadvantages of eliciting in the EFL Classroom. Available at <http://www.usingenghsh.com/teachers/articles/liciting-classroom.html>
75. Evans V. Enterprise 2. Elementary. Student's Book / Virginia Evans, Jenny Dooley. – Newbery : Express Publishing, 2007. – 70 p.
76. Five ways to elicit effectively in the EFL classroom. The TEFL Academy. Available at: <https://www.theteflacademy.com/blog/ways-to-ehcit-effectively-in-the-classroom/>
77. Harmer J. The Practice of English Language Teaching / J. Harmer. – London: Pearson Education Ltd., 2008. – 384 p.
78. Individualization in Primary School // English in an Open Society: The 1-st National IATEFL Conference.– K.: KPIFL, 1994. – P. 30-31.
79. Islamiyah M. Elicitation technique in questioning used by content and language integrated learning classroom teacher: A Qualitative Study. Available at: <http://repository.upi.edu/id/eprint/9156>
80. Jeremy H. How to teach English / Jeremy Harmer. – Essex : Pearson Education Limited, 2007. – 99 p.

81. Kerremans D. A Web of New Words: A Corpus-Based Study of the Conventionalization Process of English Neologisms. Peter Lang, 2015. 278 p.
82. Luoma S. (2004). Assessing speaking: Cambridge language assessment Series. Cambridge: Cambridge University Press.
83. Lyons J. Language, meaning and context / J. Lyons. – Cambridge, 2008. – 183 p.
84. Mieder W. Proverbs : a Handbook. (Greenwood Folklore Handbooks) / W. Mieder – Greenwood Press, 2004. – 500 p.
85. Nikishenko, Olena. How to Make Words Work? [Текст] / О. Nikishenko // English. Language. Culture. Weekly. Сер., / Благод. фонд "Перше вересня". - К.: СПД-ФО Мосієнко, 2013. - N 14(July). - С. 8-11.
86. Nikishenko, Olena. Teaching Vocabulary: Class Games [Текст] / О. Nikishenko // English. Language. Culture. Weekly. Сер., Шкільний світ.; Англ, мова та культура: тижневик для вчителів та всіх хто вивчає мову / Благод. фонд "Перше вересня". - К. :ПД-ФО Мосієнко, 2016. - N 8(Apr.),- С. 8-20.
87. Nurokhmah M.I. Elicitation technique used by teacher to encourage students' talk. Available at: <https://id.123dok.com/document/elicitation-techniqueused-by-teacher-to-encourage-students-talk-a-case-of-english-teachersof-sma-n-3-semarang.html>
88. Ramiro S.R. The significance of certain prosodic feature in the discourse of the teacher in EFL classroom. Available at: <http://www.cvc.cervantes.es>
89. Thanasoulas Dimitrios. What is Learner Autonomy and How Can It Be Fostered? (Online resource]. - Access mode: <http://iteslj.org/Articles/Thanasoulas-Autonomy.html>
90. Vassa R. T., Vassa S.T. Content area reading / R. T. Vassa, S. T. Vassa. – Boston, 2006. – 212 p.

ДОДАТКИ

Додаток А

КОМПЛЕКСНИЙ ПІДХІД

Сьогодні для вивчення мови дійсно не потрібно виділяти багато часу. Тільки на старті, щоби добратись до Pre-Intermediate, потрібно напружитись. Далі можна опановувати мову в зручному для вас режимі. І один зі способів – це додатки на смартфон. Вони не віднімають вашого особистого часу взагалі. Можна навчатися в пробці, в громадському транспорті, в перервах на роботі, дома, доки гріється чайник чи перед сном.

Додатки, які ми зобразимо в цьому збірнику, потребують від вас 10-20 хвилин занять на день. Їх не можна розглядати як основний спосіб вивчення, але вони можуть послужити хорошим бонусом. Так ви підтримуєте свій словниковий запас в тонусі та потрохи опановуєте нову лексику.

ДЕКІЛЬКА ПОРАД ПЕРЕД ПОЧАТКОМ

Ви ще не завантажили ні одного додатку для вивчення англійської, та ви вже можете зробити зі своїм смартфоном багато корисних речей для опанування цієї мови.

Змініть мову інтерфейсу

Здавалося б, дрібниця, а корисно. Смартфоном ви користуєтесь постійно. Деякі дослідження показують, що до 5-7 годин на добу. Так чому б не зробити його ще одним провідником у світ іноземної мови? Принаймні слова, які неодноразово зустрічаються на дисплеї на зразок weather, notifications, messages, settings, uninstall і так далі, осядуть в пам'яті назавжди.

Підпишіться на англійські канали в соціальних мережах

Facebook, Instagram, Twitter – як мінімум. Вам навіть не прийдеться довго шукати. Цікавого матеріалу англійською маса. З очевидного – інстаграм-аккаунти голлівудських акторів, твіттер підприємців на кшталт Білла Гейтса чи Ілона Маска, письменників як Стівен Кінг, політиків типу Дональда Трампа і так далі. Або просто знайдіть контент за інтересами, нехай це буде інстаграм про їжу, одягу, аналітичні пости на фейсбуці про економіку і так далі. Нехай пости англійською регулярно проскакують в вашій стрічці. Головне потім не лінуватися їх читати.

Ставте нові слова на розблокування

Не можете запам'ятати нове слово? Зробіть його паролем на мобільний телефон. Так ви його гарантовано вивчите. Вибору не залишиться. В ідеалі змінювати слово потрібно один-два рази в тиждень. Може, ви вивчите не так багато слів, зате вони міцно засядуть в голові, ви назавжди запам'ятаєте їх значення і правопис та будете використовувати в мовленні.

Звикайте гуглити англійською

По-перше, це, звичайно, практика мови. По-друге, так ви знайдете набагато більше корисної інформації. Об'єм україномовного Інтернету мізерний у порівнянні з англійським. Тому якщо ви хочете погуглити якісь навчальні відео, добірки ідей, рецептів і так далі – набагато більше цікавих і оригінальних ідей можна знайти англійською мовою.

Встановіть голосового помічника

Ми в цілому поки не дійшли до того, щоби повсюдно користуватись голосовими командами у побуті. Якось це не прижилося, подібно до того, як не прижилися дзвінки по відеозв'язку з мобільного. Якщо вам незручно, то при людях можна не користуватися, а ось дома поговорити з віртуальним співрозмовником – це додаткова можливість прокачати розмовну англійську та попрацювати над акцентом.

Читайте, слухайте, дивіться

Приділяйте хоча б годину часу на те, щоби хоч що-небудь почитати чи подивитись англійською мовою. Нехай це буде одна серія серіалу, годинка залипання на Reddit, читання улюбленої книги або перегляд відео харизматичних американських блогерів. Не важливо. Просто робіть це постійно, і в довгостроковій перспективі це проявиться дуже важливою частиною навчання.

Не забувайте про основу навчання

В цій статті зібрано двадцять додатків для прокачування англійської самого різного профілю. Можливо, ви просто забудете про цю статтю через півгодини після прочитання. Можливо, ви завантажите один-два додатки з добірки. Але в будь-якому випадку ви повинні пам'ятати, що це всього лишень додаткові матеріали. Позависати з користю в додатку – непогана ідея, та це не замінить базові заняття: вивчення нових слів, граматики, заняття з викладачем і так далі. Опанувати мову потрібно комплексно.

А тепер перейдемо до самої добірки.

Ми розбили цю добірку на декілька частин. Перша частина – додатки-бібліотеки, де можна знайти корисні матеріали для практики мови. Друга частина – ігри, і третя – комплексні програми по навчанню англійській мові.

TED

В додатку зібрані відео з виступів TED. І цього вже достатньо для практики мови. Адже, по-перше, спікери чітко вимовляють свою промову, щоби її могли розуміти іноземці. По-друге, на відео є субтитри українською та англійською мовою. Дивіться відео, дізнавайтесь нове та розвивайте сприйняття англійської на слух.

Завантажити: Android, iOS

Free Books & Audiobooks / My books

Два різних додатки для Android і для iOS. В обидвох зібрано по декілька десятків тисяч безкоштовних книг і ще декілька тисяч аудіокниг. Це ті твори, які або початково видані як безкоштовні, або на які вже не діє авторське право. Здебільшого це класика, і серед неї можна знайти багато чого цікавого.

Обидва додатки не розраховані на тих, хто вивчає мову. Це просто онлайн-бібліотеки. Тому рекомендується для тих, хто вже досяг рівня Upper Intermediate або Advanced. Тому що читання книг – хороший спосіб практики англійської, ми вже писали про це тут.

Завантажити: Android, iOS

Castbox

Додаток з подкастом по категоріях. Велика частина з них – англійською мовою. Можете вибрати серед тегів тему, яка вам цікава, та слухати англійське мовлення навіть якщо ви зайняті чимось іншим. До речі, у нас в EnglishDom теж є свій подкаст, і ви можете знайти його в цьому додатку.

Wordbit

Спеціально для самих лінивих, хто постійно відкладає навчання на потім і не знаходить в себе мотивації займатися англійською в смартфоні навіть п'ять хвилин в день. Ця програма не залишить вам вибору, адже це блок екрану. Щоби зайти в смартфон, вам спершу потрібно виконати міні-завдання: підставити слово в речення, вибрати правильний переклад і таке інше. Пара секунд для вас нічого не вирішує, а в сумі накопичується декілька десятків-сотень виконаних вправ в день і постійна практика.

Завантажити: Android

English Idioms

Ідіоми – це така хитра річ, яка може викрити іноземця, навіть якщо він говорить без помилок та з ідеальним акцентом. Ми з дитинства добре знаємо наші прислів'я і приказки, але англійських ідіом багато хто якщо і знає, то дуже рідко використовують в мовленні.

В цьому пункті ми поєднали два додатки, бо одне з них доступно тільки для Android. При цьому вони схожі між собою. В обидвох зібрано велика кількість крилатих фраз і тестів по них на випадок, якщо ви хочете зробити своє мовлення більш виразним. Використовуйте готові набори по темах. А якщо ви раптом почули нову ідіому та хочете дізнатися її значення, можна пробити її в пошуку по додатку та одразу додати на вивчення.

Завантажити: Android, iOS

Ігри

Замість того, щоби складати кульки в ряд, будувати башти та рухати цеглинки, можна витратити цей час на вивчення англійської. Ось декілька додатків, в яких можна з користю вбити час в дорозі.

Alias

Одна з самих відомих ігор нашого жанру – Alias. Тому що вона одночасно проста і весела. Правила настільки прості, що рано чи пізно цю гру точно хтось би придумав.

Вам надається слово, а ви повинні пояснити його смисл. Доки не було додатків, гравці записували слова на папірчики, переміщували їх і давали гравцю витягати. Зараз самому нічого вигадувати не потрібно, в додатку і так забита велика кількість слів, вони видаються рандомно. І так, як ви вже могли здогадатися, гра командна.

В багатьох додатках alias є розбивка на різні рівні складності. Наприклад, описати слово «жираф» простіше, чим «капіталізм». Чим вище рівень складності, тим складніше описати. Та ви можете це використати як ділення на рівні знання мови. Чим більше ваш словниковий запас, тим, звичайно, більше слів ви можете пояснити.

За кожне слово, яке розгадали команда отримує бал. Якщо слово ну ніяк не хоче розгадуватися, його можна замінити – але в цьому випадку команда позбавляється бала. За дзвінком таймеру смартфон передається іншій команді. Виграють ті, хто набрав найбільшу кількість очок.

Pictionary

Друга гра – Pictionary. Назва складається з picture + dictionary. Тобто загадані слова потрібно намалювати. Так, гра чимось подібна на Alias. Тут також рандомно видаються слова-загадки, і також потрібно ділитися на команди.

Якщо розглядати додаток чисто з точки зору ефективності, може здатися, що це не найкращий спосіб для вивчення. Адже на кожне слово тратиться по декілька хвилин. Доки гравець намалює, доки інші розпізнають... Але, з іншого боку, слова добре запам'ятовуються. Адже ви його малюєте і розпізнаєте. А це краще, чим просто прочитати або прописати.

Trivia

Ще одна ідея – встановити додаток з тривіа. Українською це просто «вікторина». Можна грати в команді, але на цей раз можна і самому. Правила – як в «Хто хоче стати мільйонером?». На екрані з'являється питання, а гравець повинен ввести відповідь. Чим більше правильних відповідей поспіль, тим краще. Питання з ряду «Where is the smallest bone in the body? (ear)». З великої кількості додатків можна вибрати любий на ваш смак.

Crossword

Думаємо, вам не потрібно пояснювати, що таке кросворди. Але попередимо, що ця гра не для початківців. Слова будуть траплятися складні. Самі загадки теж часом зрозуміти нелегко. Та якщо ваш рівень англійської дозволяє, то ласкаво просимо. Ми вже опублікували добірку сайтів та додатків з кросвордами. Можете вибрати додаток там. Або просто ввести в пошук по магазину додатків та вибрати любий.

Hangman

Українською це буде «шибениця». Всі ж грали в це ще зі школи? Якщо раптом це все пройшло попри вас, коротко пояснимо. Той, хто загадує слово, малює рисочки, які означають кількість букв в слові. Поруч малюється шибениця з петлею. Інші гравці (або один гравець) намагаються відгадати букви. Якщо названої букви в слові немає, до чоловічка на шибениці буде додаватися частина тіла. Якщо він буде повністю намальований, гра завершена.

Taboo

Ця гра чимось схожа на Alias, хоча в якійсь степені трохи складніше. Тут ви теж повинні пояснити загадкове слово іншими словами, але тепер вже з'являються заборонені слова, які використовувати не можна. Наприклад, потрібно пояснити слово «їжа», не використовуючи слова «тарілка», «готувати», «їсти» та «блюдо». Це простий приклад, та будуть траплятися і більш складні. Гра добра тим, що допомагає активізувати пасивний словниковий запас з синонімів, які ви зазвичай не використовуєте.

Wordscapes

Вид кросворду, де вам потрібно відгадати всі слова, але без питань. Вам тільки показано кількість клітинок під букви, а слово ви повинні скласти з запропонованих букв. Наприклад, дані букви, С, А, L, Р, Y. Ви можете знайти тут слова play, clay та lay. Здається просто, та коли дається дванадцять букв і потрібно знайти двадцять слів, задача стає цікавіше. Особливо якщо ви не знаєте потрібного слова англійською, і приходиться просто інтуїтивно підбирати буквосполучення, які в теорії можуть щось означати. А потім вже заглядати в словник за перекладом та значенням.

Word Search

Ще один різновид головоломки зі словами. Як і в попередніх іграх, не будемо рекомендувати щось конкретне, бо це лишень жанр, а додатків таких десятки, і ви самі можете вибрати яке сподобається. Суть головоломки в тому, що дається поле з букв, а ви повинні знайти серед них слова по горизонталі чи вертикалі. В деяких варіантах гри початково показані слова, які потрібно знайти, в інших ні. А ви – шукайте та дізнавайтесь нові слова.

Важлива примітка: коли будете шукати ці ігри в AppStore або Google Play, треба змінити в налаштуваннях мову та геолокацію, щоби вам показували результати англійською.

Wordlink

В цей додаток включені одразу декілько з перерахованих вище головоломок, плюс ще кілька. У find mode потрібно знайти вказані предмети на картинці. В line mode необхідно з'єднати слова з абстрактними картинками. В snake mode потрібно швидко вибрати правильно написане слово з декількох варіантів і «з'їсти» його. І це не повний перелік режимів, а всього в додатку більше тисячі рівнів головоломок. Лексика в грі не складна, грати можна навіть з рівнем Elementary.

Завантажити: Android, iOS

Word Story

А в цій грі навіть є сюжет. Намальований чоловічок намагається втекти з намальованої в'язниці. Йому потрібно завести приятелів, продумати план втечі та здійснити його. І все це супроводжується рішенням головоломок зі словами. Гра повністю англійською мовою, в тому числі й інструкції та сюжетні елементи. Будьте готові.

Насправді будь-яка гра може перетворитися в додаток для вивчення англійської, якщо змінити мову інтерфейсу. Наприклад, Plague Inc допоможе запам'ятати назви країн і медичну лексику, в сюжетних іграх можна підтягнути розмовну англійську, слухаючи й читаючи діалоги й так далі

Завантажити: Android, iOS

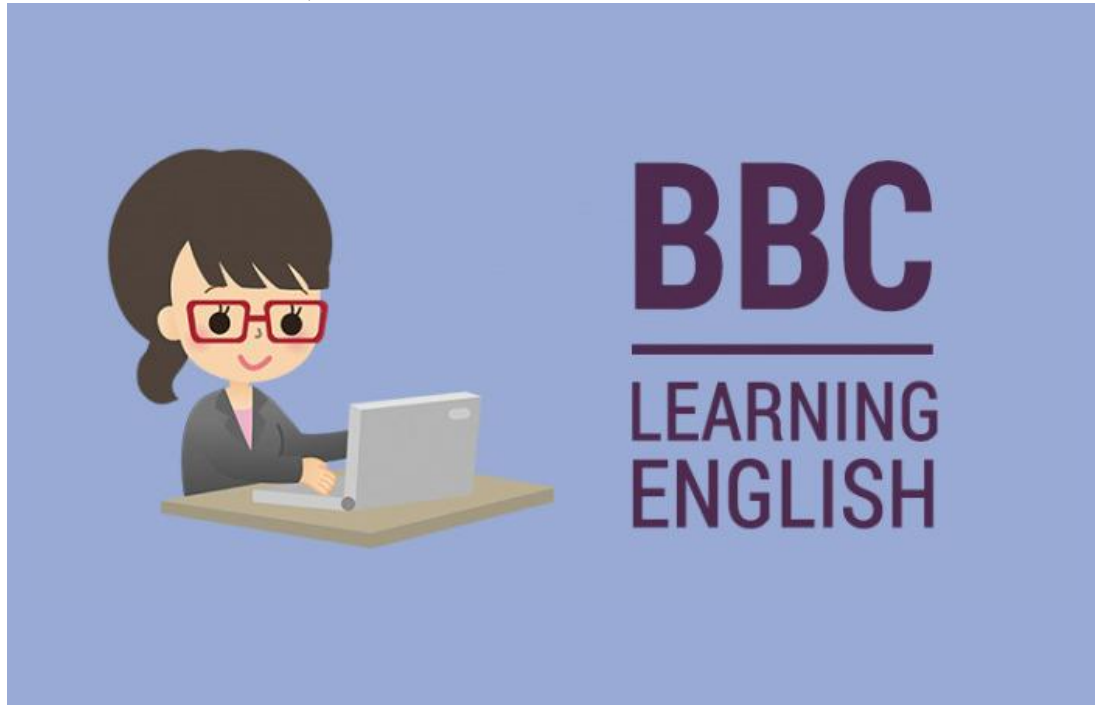
Спеціалізовані програми для опанування англійської

Пограли та вистачить. А тепер переходимо до серйозних речей. Ось кращі додатки для комплексного опанування англійської.

BBC Learning English

Британський додаток для вивчення мови. Матеріал розбитий по уроках. В них ви можете прочитати або прослухати текст, опанувати граматику, а потім пройти тести. Якщо ви коли-небудь вже заходили на сайт BBC Learning English, то вже бачили, як це відбувається. Фішка додатку в тому, що в нього кожен день додаються ті ж самі уроки, але ще до публікації на сайті. В цілому, нічого незвичайного, звичайний додаток для вивчення мови, при цьому одне з самих популярних.

Завантажити: Android, iOS

Learn English Grammar

Якщо грамика – ваше слабе місце, цей додаток допоможе її прокачати. Тут зібрано понад 120 граматичних тем з прикладами і перевірковими завданнями. Додаток від British Council підійде тим, хто вже володіє англійською хоча б на рівні Intermediate, бо англійський інтерфейс без пояснень українською може виявитись нездоланною перешкодою для початківців.

Завантажити: Android, iOS

Fun Easy English

Шість тисяч слів – звучить одночасно і багато, і мало. Та такого словникового запасу цілком достатньо, щоби комфортно спілкуватися англійською мовою, читати тексти, дивитись фільми й таке інше. В додатку зібрано шість тисяч самих важливих на думку творців слів. Якщо вчити по п'ятдесят в тиждень, то з нуля цей об'єм можна подужати приблизно за два роки.

Однак є мінус, про який не можна не згадати. Більша частина слів – іменники, які означають щось конкретне. Тобто ви можете розвивати словниковий запас, якщо у вас вже є база, та самі по собі ці шість тисяч слів вам не дозволять будувати речення, бо немає абстрактних іменників, прислівників, мало прикметників та дієслів і так далі. Цією хворобою заразились мало не всі кращі програми для вивчення англійських слів. ED Words – виключення.

Завантажити: Android, iOS

ED Words

І насамкінець ми залишили два додатки від EnglishDom. В одному можна проходити повноцінні курси від рівня до рівня, а в другому зручно вчити та повторяти слова. Разом вони працюють на 200%.

В додатку для вивчення слів ED Words принцип опанування такий: ви додаєте собі на вивчення набір слів. Наприклад «100 неправильних дієслів», «тварини», «кухонне приладдя» і таке інше. Можна навіть скласти набір самостійно. І тепер вони будуть у вас на вивченні. Заходьте кожен день і повторюйте нові слова по 10-15 хвилин.

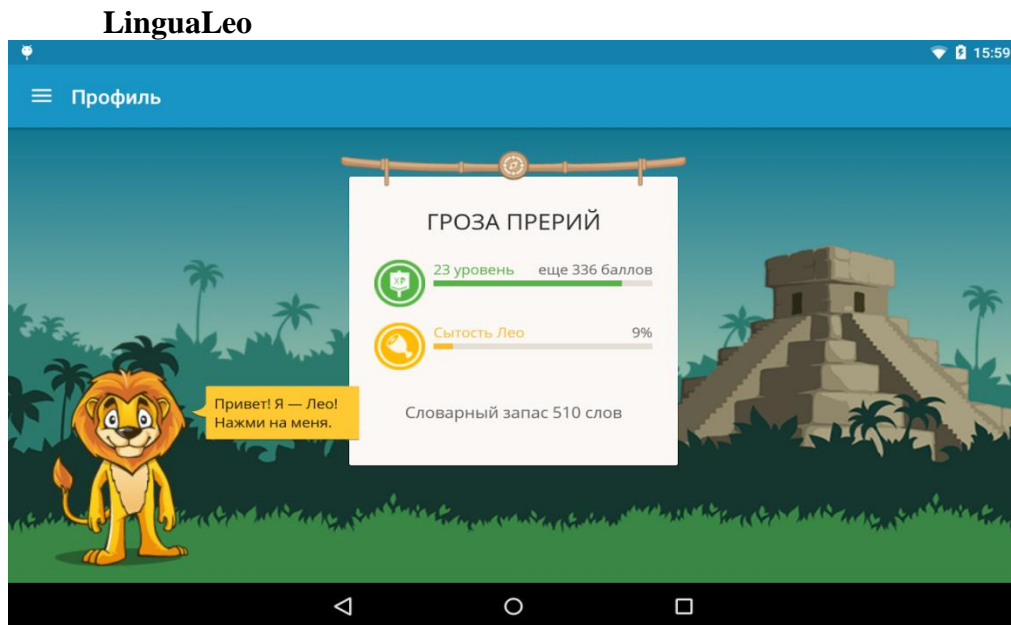
Слова практикуються через різні типи повторень, наприклад, дібрати переклад до слова з запропонованих варіантів або прописати його на клавіатурі вручну. Так ви зможете постійно освоювати нову лексику з мінімальними зусиллями.

Завантажити: Android, iOS

ED Courses

Цей додаток для тих, хто збирається проходити повноцінну навчальну програму. Матеріали розбиті на уроки, в кожному уроці є блоки: Vocabulary (для вивчення нових слів), Get to Know (новий матеріал), Let's Practice (практика граматики та закріплення нової лексики на прикладах) та інші, додаткові вправи. Є як курси по рівнях (від Elementary до Pre-Intermediate, від Pre-Intermediate до Intermediate і т. і.), так і спеціальні курси для IT, бізнесу, подорожей та інші.

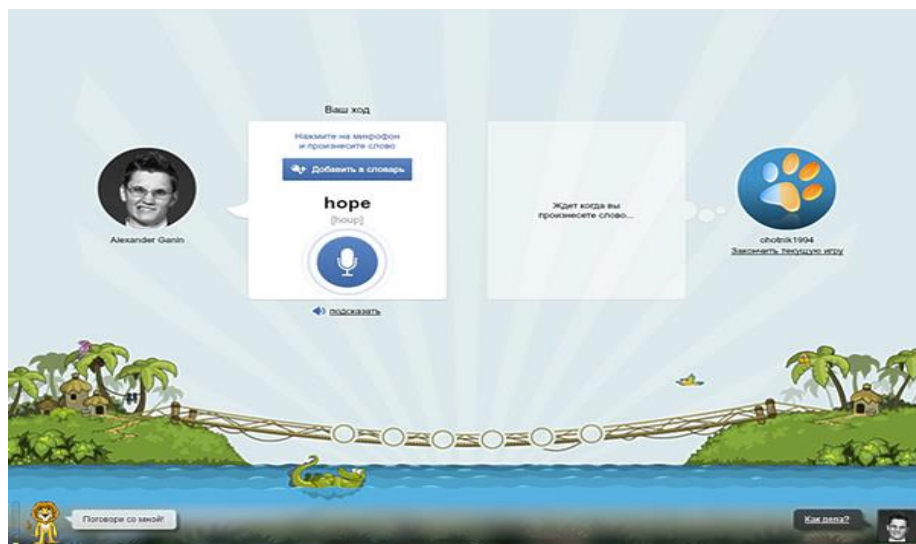
Завантажити: Android, iOS

Якщо ви самостійно вивчали англійську, то ймовірно вже чули про LinguaLeo. Прикладна програма є досить універсальною та підійде всім незалежно від рівня володіння мови.

Основним її сховищем є офіційний сайт, на якому розміщені різноманітні освітні тренінги, відео та навчальні курси, включаючи і платні.

Однак, велика частина завдань, все-таки є безкоштовною. Ви безкоштовно зможете дізнатися багато нових слів, поліпшити правопис, зможете дивитися навчальні відео і перекладати тексти пісень.

Програма розробляє індивідуальний план навчання в залежності від ваших здібностей і вмінь. Від вас тільки потрібно дотримання рекомендацій.

Разом з цим, розробники подбали про збереження мотивації на випадок, якщо ви не зможете взяти себе в руки і зайнятися самоосвітою. Вам потрібно годувати миле левенятко Лео «фрикадельками», регулярно виконуючи завдання.

Якщо ви позаймалися п'ять днів поспіль, то отримаєте невеликий приз. Це, наприклад, може бути добова активація преміум-акаунта, який відкриє нові можливості для навчання.

Duolingo

Поряд з LinguaLeo це одна з найпопулярніших програм з вивчення англійської.

Не дарма Apple оголосили Duolingo кращою в 2013 році: розробники воістину створили унікальний продукт, перетворивши вивчення англійської (і якої іншої іноземної мови) в веселу погоню за балами і змагання з друзями.

0:55

Select the real English words in this list

champoo	helia	boax	bag	good	campoo	eithead	
may	fine	easy	bour	walk	othern	dac	enco
both		watern		theast			

SUBMIT

Весь курс поділений на етапи за принципом збільшення складності. Якщо ви знаєте вже дуже багато, то можете здати тест достроково і відразу перейти на наступний рівень.

У Duolingo можна розвинути абсолютно всі навички: писемну та усну мову, читання та аудіювання. Додаток моментально виявить ваші помилки і порадить, як можна виправити їх.

Learning English With The New York Times

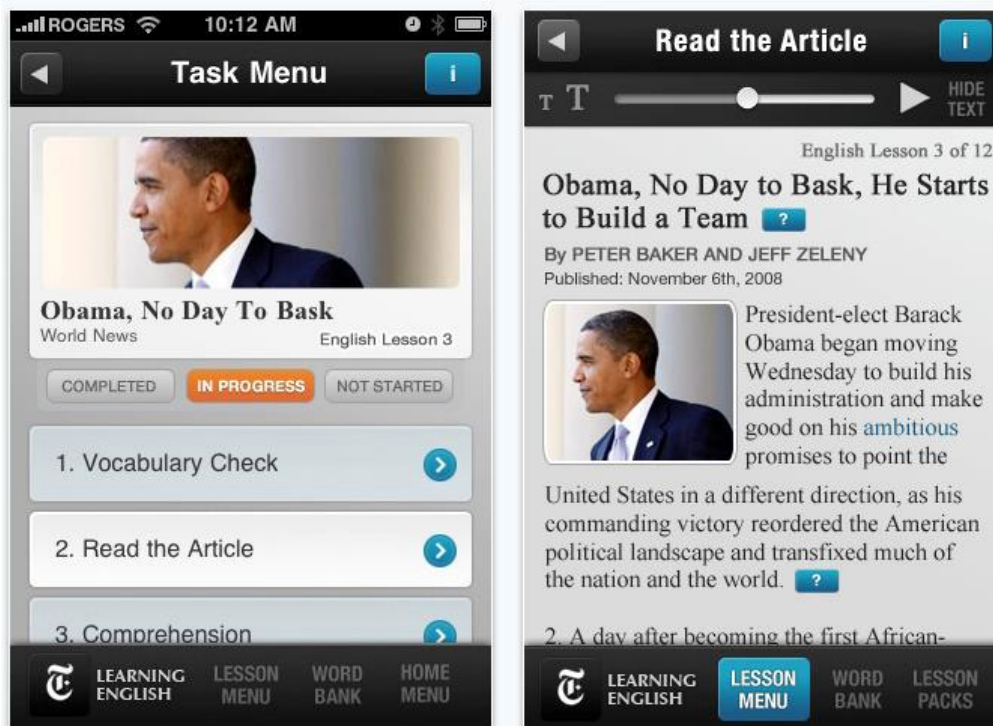
The Learning Network

Teaching & Learning With The New York Times

Додаток розроблений авторитетним світовим ЗМІ – The New York Times.

У програмі дванадцять уроків, які складаються з всесвітньо відомих статей. Кожен урок надасть вам флеш-картки зі словами, завдання на читання статті і три словникові довідки.

Програма простежить, чи засвоїли ви матеріал, запропонувавши виконати тематичні завдання. Вас попросять прибрати зайве слово, або ж по фразі з тексту визначити, що правда, а що – брехня.

Скористатися Learning English with New York Times потрібно, якщо ви мрієте про комплексну бізнес-освіту з хорошим знанням англійської мови.

Очевидним мінусом є те, що програма зовсім не безкоштовна – вам доведеться розщедритися на три долари. Це далеко не наймінімальніша сума, та й в базовий комплект входить досить небагато уроків. Крім того, матеріали припускають, що ви вже знаєте мову, принаймні, на середньому рівні.

English At Work

Як і Learning English With The New York Times, цей додаток підійде людям, які займаються бізнес-освітою.

Користувачі зможуть удосконалити розмовні і навички ділового листування, поповнити словник новою лексикою і запам'ятати багато корисних фраз, які можуть зустрітися в сфері бізнес

Розробники запевняють, що після чотирнадцяти уроків вам вдасться покращити комунікативні здібності і куди більш ефективно проводити ділові зустрічі, презентації та переговори.

Rosetta Stone

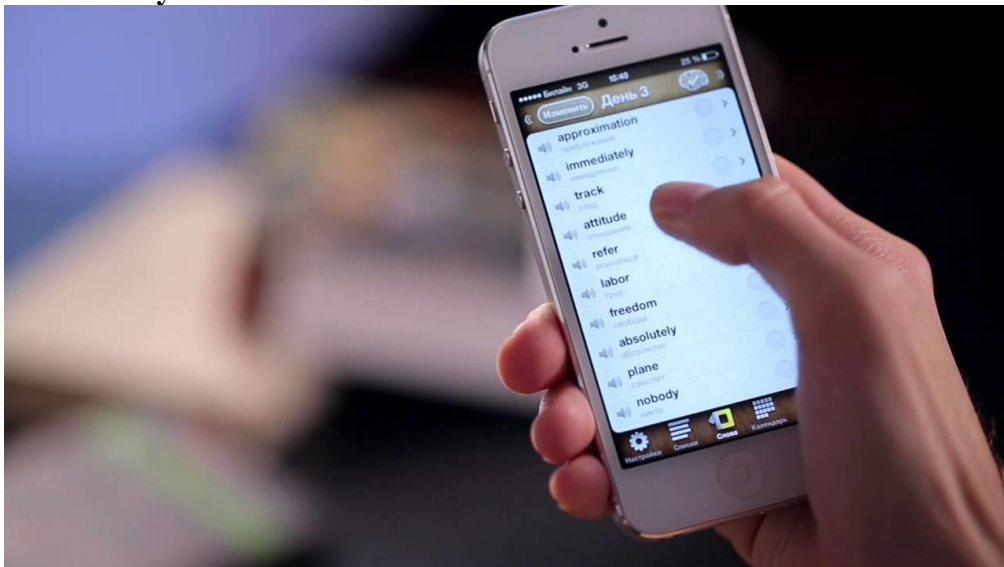

Ця програма допоможе вам запам'ятовувати слова на інтуїтивному рівні, за асоціаціями.

За словами самих розробників, мета програми – навчити розуміти іноземну мову шляхом занурення в мовне середовище.

Єдиним недоліком може бути те, що безкоштовна версія програми обмежена кількома уроками. А платна коштує близько трьохсот доларів. Погодьтеся, не так вже й дешево.

Easy Ten

Все дуже просто. Вам пропонують щодня поповнювати лексичний запас, запам'ятовуючи десять нових слів.

Уявіть: це сімдесят слів в тиждень, триста в місяць та більшим ніж три з половиною тисячі в рік. Здавалося б небагато, але носій мови в повсякденному житті вживає тільки три тисячі. Перевага самоосвіти ще й у тому, що вам при цьому достатньо приділяти цьому в день всього лише двадцять хвилин.

English Grammar in Use Activities

Досить проста в користуванні програма від Кембриджського Університету, яка вдосконалисть ваші граматичні навички.

З нею ви зможете довести до автоматизму використання часів, артиклів, неправильних дієслів і іменників.

Words

Краща освітня програма на думку редакції «Apple».

За допомогою дивовижної словесної гри вам вдасться поліпшити правопис і слухове сприйняття мови.

Електронний додаток доступний в офлайн-режимі, він адаптується до конкретного користувача і містить понад вісім тисяч слів.

Програма підбирає індивідуально тільки ті слова, з якими вже виникали труднощі.

Якщо ви помилилися з якимось словом – вам його запропонують ще раз. І так до тих пір, поки ви його не запам'ятаєте.

Carton Tongue Twister

Незвичайний та веселий додаток, яке навчить вас ідеальній вимові одним з найоригінальніших шляхів – за допомогою скоромовок.

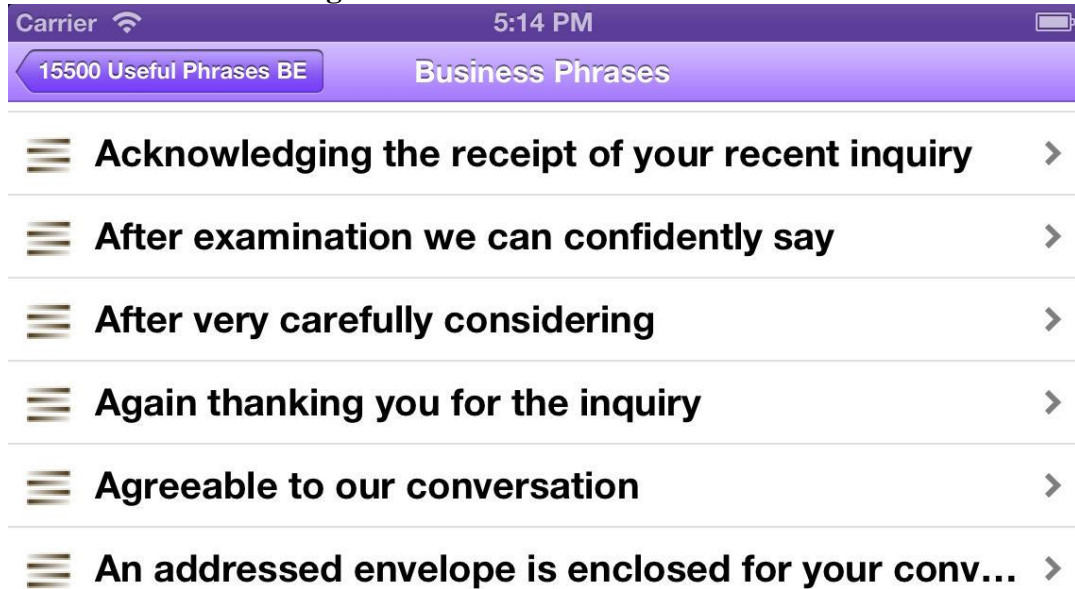
Наскільки б не був хороший ваш рівень граматики, вміння правильно і виразно говорити теж багато чого варте. А один з кращих методів навчитися правильній вимові – це скоромовки.

Скоромовки мають кілька рівнів складності. Та й крім цього, є можливість записати, а потім і проаналізувати власну вимову.

Однак, потрібно сказати заздалегідь, що безкоштовні в додатку тільки вісім перших скоромовок – на решту доведеться розщедритися.

15500 Useful English Phrases

Чудовий додаток-словник складається з більш ніж п'ятнадцяти з половиною тисяч ідіом, які регулярно використовуються в спілкуванні.

Це не тільки найуживаніші фрази, але й яскраві літературні обороти, незвичайні порівняння, які можна використовувати в бізнес-середовищі та й в повсякденному спілкуванні.

Програми для всіх рівнів англійської

EnglishDom

Додаток для тих, хто вивчає англійську мову. ED Words допоможе поліпшити словниковий запас за допомогою карток. Вдосконалюйте англійську виконуючи 4 види тренувань на запам'ятовування слів і збагачуйте свою мову мінімум на 10 слів щодня, 300 слів - за місяць і 3 000 слів на рік. Якщо не знаєте з чого почати навчання, то в ED Words можна знайти більше 350 готових тематичних наборів або створювати власні добірки.

Для запам'ятовування нових англійських слів в додатку використовується розумний алгоритм інтервальних повторень, заснований на кривій забування слів Еббінгауза. Також, ви завжди зможете відслідковувати прогрес вивчених слів і пройдених тренувань.

Переваги програми:

- використання флеш-карт
- 4 види тренувань на запам'ятовування нових слів
- більше 28 000 англійських слів для вивчення в 350 тематичних наборах
- навчання засноване на науковому методі інтервальних повторень
- контроль прогресу
- синхронізація з продуктами EnglishDom